

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра загальної економічної теорії та економічної політики

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

(підпис)
“ ____ ” _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 051 Економіка
(шифр та найменування спеціальності)
за освітньою програмою – Управлінська економіка та конкурентна політика
на тему: «Механізм державного регулювання приватного сектору
економіки України»
(назва теми)

Виконавець:

студент факультету економіки та
управління підприємництвом

Веліков І. В.

Науковий керівник:

д.е.н, професор,
член-кореспондент НАН України
Зверяков М.І.

ОДЕСА – 2024

АНОТАЦІЯ

Веліков І.В., «Механізм державного регулювання приватного сектору економіки України»,
кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавр зі спеціальності
«051 Економіка» за освітньою програмою
«Управлінська економіка та конкурентна політика»,
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2024 рік

Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – процес державного регулювання приватного сектору економіки України.

У роботі досліджується механізм державного регулювання приватного сектору економіки України

Визначено поняття приватного сектору як об'єкту державного регулювання економіки. Розкриті основні функції, напрямки та методи державного регулювання приватного сектору економіки. Досліджена специфіка світового досвіду системи державного регулювання приватного сектору та охарактеризовано становлення механізму державного регулювання приватного сектору України. Запропоновано заходи щодо удосконалення механізму державного регулювання приватного сектору економіки України в конкретно-історичних умовах.

Ключові слова: державне регулювання, приватний сектор, підприємницька діяльність, Європейська інтеграція України, сталий розвиток.

ANNOTATION

Velikov I., «Mechanism of state regulation of the private sector of the economy of Ukraine»
qualifying work for obtaining a bachelor's degree in a specialty
«051 Economics» according to the educational program
«Managerial economics and competitive policy»,
Odesa National University of Economics
Odessa, 2024

The qualification work consists of three sections. The object of the study is the process of state regulation of the private sector of the Ukrainian economy.

The work examines the mechanism of state regulation of the private sector of Ukraine's economy

The concept of the private sector as an object of state regulation of the economy is defined. The main functions, directions and methods of state regulation of the private sector of the economy are disclosed. The specifics of the world experience of state regulation of the private sector are studied and the formation of the mechanism of state regulation of the private sector of Ukraine is characterized. Measures are proposed to improve the mechanism of state regulation of the private sector of the economy of Ukraine in specific historical conditions.

Key words: state regulation, private sector, entrepreneurial activity, European integration of Ukraine, sustainable development.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СКЛАДОВИХ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИВАТНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ.....	7
1.1. Поняття приватного сектору як об'єкту державного регулювання.....	7
1.2. Місце та роль держави в регулюванні приватного сектору економіки.....	14
1.3. Основні функції, напрямки та методи державного регулювання приватного сектору економіки	21
Висновок до 1 розділу.....	24
РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИВАТНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ...	26
2.1. Світовий досвід державного регулювання приватного сектору економіки.....	26
2.2. Становлення та розвиток інституціональних основ приватного сектору економіки України.....	40
Висновок до 2 розділу.....	50
РОЗДІЛ 3. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИВАТНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	52
3.1. Тенденції деформаційних процесів в державному регулюванні приватного сектору економіки у сучасній Україні.....	52
3.2. Основні напрямки удосконалення механізму державного регулювання приватного сектору економіки України	63
Висновок до 3 розділу.....	66
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72

ВСТУП

Приватний сектор охоплює всі сфери життя суспільства й виступає рушійною силою для творчої діяльності громадян і, звичайно, зазнає значного впливу й контролю з боку держави від оподаткування до ціноутворення. Саме державне регулювання створює те середовище, в якому діють підприємці, забезпечуючи захист права власності, виконання договірних зобов'язань, що є суттєвими для діяльності підприємців.

У ситуації, коли національна безпека України стоїть під загрозою через низку факторів: військові дії, інфляційні процеси та зниження темпів економічного розвитку – підтримка приватного сектора стає надзвичайно важливою, оскільки спонукає до формування основ стабільності національної економіки та забезпечує функціонування різних регіонів країни.

Наразі науковий інтерес щодо приватного сектора України та механізму його державного регулювання актуалізується у зв'язку з вимогами реформування державного регулювання приватного сектору відповідно до рішення ЄС про надання Україні статусу кандидата на її членство. Необхідним є наближення всіх сфер діяльності до європейських норм і стандартів, розширення мережі приватного сектору шляхом зменшення частки державної власності в господарській діяльності та інтенсифікації створеного виробництва. Сучасна економічна реальність потребує важелів збалансованості співпраці держави та приватного сектору, їх соціальної орієнтованості.

Створення оптимального механізму державного регулювання підприємницької діяльності є предметом наукових досліджень багатьох науковців. Низку проблем державного регулювання приватного сектору досліджено в працях таких економістів, як О. Амоша, Ю. Бажал, В. Геєць, М. Зверяков, Б. Гаврилишин, А. Гальчинський, З. Варналій, А. Гриценко, Я. Жаліло, С. Мочерний, В. Савчук, Д. Чеберкус та інших.

Однак залишаються питання, які потребують подальшого дослідження, такі як удосконалення механізму державного регулювання приватного сектору в Україні в конкретно-історичних умовах.

Отже, метою кваліфікаційної роботи є дослідження механізму державного регулювання приватного сектору в Україні та обґрунтування пропозицій щодо підвищення його ефективності в конкретно-історичних умовах розвитку.

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення таких завдань:

- проаналізувати сутність поняття приватного сектору як об'єкту державного регулювання;
- виявити місце та роль держави в регулюванні приватного сектору;
- розкрити основні функції, напрямки та методи державного регулювання приватного сектору в сучасних умовах;
- дослідити світовий досвід державного регулювання приватного сектору;
- охарактеризувати становлення інституціональних основ приватного сектору України;
- обґрунтувати тенденції деформаційних процесів в державному регулюванні приватного сектору в сучасній Україні;
- запропонувати основні напрямки удосконалення механізму державного регулювання приватного сектору в конкретно-історичних умовах розвитку економіки України.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є процес державного регулювання приватного сектору економіки України.

Предметом є об'єктивний механізм функціонування приватного сектору національної економіки та теоретичні засади системи державного управління.

Методологічною основою кваліфікаційної роботи є діалектичний метод, як загальний спосіб наукового пізнання соціально-економічних явищ та процесів. Для аналізу сутності поняття приватного сектору як об'єкту державного регулювання, місця та ролі держави в регулюванні приватного сектору, основних функцій, завдань та методів державного регулювання приватного сектору використовувалися методи сходження абстрактного до конкретного, поєднання

аналізу та синтезу, структурно-системного підходу, методу причинно-наслідкових зв'язків. У другому розділі роботи, де досліджувалося та аналізувалось становлення системи державного регулювання приватного сектору України, використовувалися методи логічного й історичного, кількісно-якісного аналізу, методи порівняльного аналізу. У третьому розділі основним науковим методом був метод причинно-наслідкових, логічних та функціональних зв'язків і залежностей для розкриття практичних висновків і пропозицій щодо удосконалення механізму державного регулювання приватного сектору в конкретно-історичних умовах. Теоретичні положення та висновки, що висувуються в роботі, обґрунтовуються виходячи з принципів діалектичної логіки.

Інформаційною базою дослідження є наукові публікації вітчизняних і закордонних вчених, нормативно-законодавчі акти України, дані офіційних статистичних збірників України, електронні ресурси офіційних сайтів Державної служби статистики та державних установ, матеріали науково-практичних конференцій, професійних періодичних видань.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

Публікація та апробація результатів дослідження.

Матеріали кваліфікаційної роботи під час розробки теми були оприлюднені у наступних публікаціях автора:

1. Веліков І.В. Поняття приватного сектору як об'єкту державного регулювання. *Науковий студентський вісник ОНЕУ*. 2024. № 7. С.24-27.
2. Веліков І. В. Місце та роль держави в регулюванні приватного сектору. *Науковий студентський вісник*. Факультет економіки та управління підприємництвом. 2023. № 40. С. 27-30

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СКЛАДОВИХ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИВАТНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

1.1. Поняття приватного сектору як об'єкту державного регулювання

Приватний сектор відіграє ключову роль в економіці, сприяє сталому економічному зростанню, формуванню та запровадженню важливих для країни рішень.

Згідно твердження австрійського економіста Ф. фон Хайєка приватний сектор сформулювався природним шляхом без будь-якої спрямованої сили, але від його існування залежить добробут суспільства, однак, в основі своєї внутрішньої логіки він немає нічого спільного з морально-етичними нормами, проте, виступає гарантією найважливішої ліберальної цінності – свободи особистості [1, с. 1003].

Історія економічного розвитку розвинених країн світу доводить, що приватний сектор чинить суттєвий вплив на прискорення трансформаційних процесів при зміні моделі економічної системи, на економічне зростання країни, сприяє розширенню господарських зв'язків, зменшує соціальну напругу у суспільстві завдяки ефективній зайнятості населення [2, с. 99].

Дослідження приватного сектору є актуальним питанням з наступних причин. По-перше, величезний вплив приватного сектору на економіку вимагає глибокого розуміння його функціонування та впливу на суспільство. По-друге, зростання глобалізації та технологічних інновацій створює контекст для приватного сектору, який постійно змінюється, що потребує постійного оновлення досліджень. По-третє, у зв'язку з економічними викликами, такими як зміни клімату, соціальна відповідальність та війни дослідження приватного сектору є необхідним для розробки ефективних стратегій управління та регуляторної політики.

Ключовою основою приватного сектора є наявність приватної власності. Приватний власник має повне право здійснювати з об'єктом своєї власності діяльність, котру він вважатиме за необхідну. До приватної власності можна віднести:

- домашнє господарство, яке здійснює виробництво продукції та надає послуги для власних потреб;
- легальні приватні підприємства, які діють відповідно до законодавства (підприємства будь якого розміру – від індивідуального кустарного підприємства до великих підприємств);
- нелегальні приватні підприємства у складі «тіньової економіки» (вся діяльність сфери виробництва товарів і надання послуг, яка здійснюється без дозволу влади).

Тобто, у цілому, приватний сектор – це безліч великих і дрібних підприємств, які виробляють переважну частину товарів необхідних суспільству. Метою функціонування приватного сектору є отримання прибутку чи збільшення особистого доходу шляхом організації найефективнішого використання економічних ресурсів унаслідок застосування комерційних, організаційних технологій, розвитку нових видів, методів виробництва товарів і послуг, опанування нових сфер застосування капіталу, тощо. Та чи інша діяльність не може бути віднесена до підприємницької, якщо її метою не є одержання прибутку. Проте якщо прибуток не отриманий, незважаючи на цільове спрямування діяльності на її досягнення, то сам по собі цей факт не може служити підставою для вилучення її з числа підприємницької.

У зазначеному змісті головна сутнісна характеристика приватного сектору полягає у тому, що власність на засоби виробництва здебільшого зосереджена в руках приватних суб'єктів економічної діяльності, які працюють для власної користі. З іншого боку, зазначене ніяк не означає, що держава усувається від регулювання цих процесів. Більш того, ми не погоджуємося з тими дослідниками, які намагаються обґрунтувати тезу про «неприпустимість прямої участі держави в економіці». Справа в тому, що неможливо заперечувати участь

держави в економіці, навіть з тієї простої причини, що існують неефективні, але суспільно необхідні сфери, де приватний бізнес не бажає приймати участь. Або ж свідомо не може впоратися із задоволенням потреб суспільства і навіть завдає прямої шкоди, загострює соціальні проблеми. Це звані провали ринку – market failures. У разі участь держави у процесі виробництва стає неминучою. Ця участь може прийняти різні форми – від повного одержавлення до державного контролю чи партнерства з приватним підприємництвом. Насамперед це сфери:

- виробництво суспільних благ, головна особливість яких – спільне споживання: оборона, охорона порядку, освіта, будівництво громадських споруд, водопостачання, збирання сміття тощо;

- захист суспільства від «зовнішніх ефектів» ринкової діяльності – насамперед захист природи, повітряного та водного середовища;

- регулювання виробництва у галузях, де виникають умови для «природної монополії» (виробництво та розподіл електроенергії, телекомунікації, транспорт, зв'язок, водопостачання тощо);

- коригування несприятливих соціальних наслідків ринкової економіки, що породжують (або закріплюють) соціальну нерівність, безробіття, бідність.

Власність у цих сферах об'єктивно буде належати державі через те, що її використання є неприбутковим і вона передана державі для виконання важливих для суспільства функцій.

Розуміння приватного сектору має багато теоретичних аспектів, які охоплюють економіку, політику, соціологію та інші науки. Основні підходи включають класичну економічну теорію, інституціональний підхід, теорію інновацій, теорію корпоративного управління та інші.

Згідно з класичною економічною теорією (А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. С. Міль) приватний сектор виступає як основне джерело економічного зростання і створення багатства. Вважається, що приватні підприємства мають більшу ефективність та інноваційність порівняно з державним сектором. А. Сміт ввів концепцію «невидимої руки», яка описує, як індивідуальні дії, керовані

власними інтересами, можуть призводити до економічного благополуччя всього суспільства. Це означає, що приватні підприємства, переслідуючи свої власні цілі сприяють загальному економічному добробуту. Класична економічна теорія припускає мінімальне втручання держави в економіку. Держава має забезпечувати правовий порядок, захист прав власності, виконання контрактів, але не втручатися в економічні процеси.

Неокласичний підхід (кінець XIX ст. А. Маршалл, Л. Вальрас, В. Парето) базується на припущенні, що економічні агенти (споживачі та виробники) діють раціонально, тобто намагаються максимізувати свою корисність (для споживачів) або прибуток (для виробників). В умовах досконалої конкуренції, яку часто розглядають у неокласичній теорії, жоден учасник ринку не має значного впливу на ціни. Конкуренція стимулює ефективність, інновації і знижує ціни для споживачів.

Неокласична теорія підтримує ідею мінімального державного втручання в економіку, оскільки ринки самі по собі є ефективними механізмами для розподілу ресурсів. Однак визнається необхідність держави в забезпеченні правової бази, захисті прав власності та корекції ринкових провалів (зовнішні ефекти, монополії або асиметрична інформація, де ринки не можуть самостійно забезпечити ефективний розподіл ресурсів).

В цілому неокласична економічна теорія розглядає приватний сектор як основний механізм для ефективного розподілу ресурсів через ринкові механізми попиту і пропозиції з мінімальною участю державного втручання.

У інституціональній теорії (Д. Норт, О.Уільямсон, Р. Коуз) приватний сектор розглядається як важлива складова економічної системи, що функціонує на основі різноманітних інституційних рамок. Приватний сектор з погляду інституціональної теорії виступає сукупністю підприємств, підприємців та ринків, які діють на основі правових, соціальних та економічних інститутів.

Приватний сектор формується та функціонує в рамках інституційного середовища, такого як правові норми, податкова політика, права власності та

інші правові та соціальні умови. Інституції створюють ринкові умови для функціонування приватного сектору.

Сучасний підхід до корпоративного управління (П. Ітгнер, Д. Йетер, Р. Ролдер, А. Маккінсі) розглядає приватний сектор як систему, в якій корпорації відіграють ключову роль. Цей підхід акцентує на створенні ефективних механізмів управління корпоративними структурами з метою забезпечення високого рівня корпоративної ефективності, стійкості та відповідності стандартам корпоративного правління.

Кожен з вищезазначених підходів пропонує власну перспективу на роль та значення приватного сектору в економіці.

Розуміння приватного сектору як об'єкту державного регулювання також має своє теоретичне підґрунтя і включає кейнсіанську теорію, класичні теорії регулювання ринків, такі як теорія внутрішніх і зовнішніх ефектів, теорія ефекту масштабу та теорія публічних благ. Також важливі підходи з політичної економії, які розглядають взаємозв'язок між державою, бізнесом і суспільством. Ці теорії допомагають розуміти, як держава втручається в приватний сектор з метою досягнення різних цілей, таких як забезпечення економічної стабільності, захист прав споживачів та збалансованого розвитку економіки.

За кейнсіанським підходом, державне регулювання приватного сектора визнається як необхідне для забезпечення повної зайнятості та стабільності економіки. Держава може втручатися через фіскальну та монетарну політику для стимулювання економічного зростання та зниження безробіття.

Теорія внутрішніх ефектів (А. Пігу, А. Маршалл, Р. Коуз) вказує на те, що ринкова ціна може не відображати повні витрати або користь від виробництва товарів чи послуг. Внутрішні ефекти виникають, коли один суб'єкт ринку (виробник чи споживач) відчуває вплив своїх дій на інших без відповідного врахування цього впливу у ринковій ціні. Наприклад, позитивний внутрішній ефект може виникнути, коли виробництво товару створює додаткові переваги для інших суб'єктів, які не отримують жодної компенсації за це.

Теорія зовнішніх ефектів вказує на вплив дій суб'єктів ринку на сторонніх осіб, які не враховуються у ринкових цінах. Зовнішні ефекти можуть бути позитивними (коли діяльність приносить користь стороннім особам, наприклад, інвестиції у загальну інфраструктуру) або негативними (коли діяльність завдає шкоди стороннім особам, наприклад, забруднення навколишнього середовища).

Ці теорії показують, що ринкові ціни можуть бути викривлені, оскільки вони не враховують всіх впливів дій суб'єктів ринку на інших учасників чи на оточуюче середовище. Державне регулювання може використовуватися для виправлення цих викривлень і забезпечення більш ефективного функціонування ринку.

Також зазначені теорії надають фундаментальне розуміння того, як ринкові економіки функціонують та взаємодіють з державним регулюванням.

Відповідно теорії ефектів масштабу приватного сектору (А. Маршалл, А. Пігу, П. Самуельсон, Р. Коуз) виробничі та інвестиційні рішення приватних підприємств можуть мати значний вплив не лише на них самих, але і на загальне економічне середовище та суспільство в цілому.

Наприклад, зростання масштабів виробництва певного приватного підприємства може призвести до створення нових робочих місць, збільшення споживчого попиту та стимулювання інвестицій у розвиток інфраструктури. Однак великі масштаби виробництва можуть також призводити до негативних зовнішніх ефектів, таких як забруднення довкілля чи монополізація ринку, які потребують державного регулювання для забезпечення ефективного функціонування ринку та збалансованого розвитку економіки.

Отже, у контексті приватного сектору теорія ефектів масштабу наголошує на потребі врахування широкого спектру впливів приватних підприємств на економічне та соціальне середовище, щоб державне регулювання спрямовувалося на досягнення загальних цілей ефективності, стійкого розвитку та соціальної справедливості.

Теорія публічних благ в контексті розуміння приватного сектору як об'єкту державного регулювання (П. Самуельсон, Р. Маскін, Дж. Бюхенан) вказує на те,

що деякі блага та послуги мають особливості, які роблять їх важко регулюючими ринком та вимагають державного втручання.

Приватний сектор, як правило, спроможний виробляти та постачати приватні блага, які можуть бути ефективно регульовані ринком через механізм цінової конкуренції. Однак публічні блага, які мають такі особливості, як невідчутність споживання та невиключення (тобто неможливість виключити особу від споживання блага), не можуть бути ефективно вироблені чи розподілені за допомогою ринкових механізмів.

Внаслідок цього, держава може втручатися в приватний сектор для забезпечення публічних благ, які не можуть бути задоволені ринком самотійно. Це може включати фінансування та надання таких благ, як освіта, охорона здоров'я, безпека та суспільна інфраструктура.

Таким чином, теорія публічних благ вказує на важливість державного регулювання приватного сектору для забезпечення ефективного виробництва та розподілу благ, які важко або неможливо регулювати ринком внаслідок їхніх особливостей.

Отже, формування матеріальної основи економічного розвитку та добробуту суспільства, виробництво лівової частки ВВП і створення національного багатства країни пов'язані саме із розвитком приватного сектору. Цей сектор зорієнтований на підвищення рівня інноваційності виробництва, оптимізацію процесів використання ресурсів, а тому слугує важливим чинником забезпечення інтенсивного типу економічного зростання. Запровадження цивілізованого підприємництва допомагає розв'язати інші важливі завдання суспільного розвитку: формування середнього класу; забезпечення раціональної зайнятості населення і належного фінансового підґрунтя для підтримки більш вразливих його верств, забезпечення соціально-політичної стабільності в країні тощо [3, с. 202-203].

Підприємницька діяльність в приватному секторі у сучасній економіці є дуже вразливою сферою господарювання, оскільки пов'язана з існуванням ризику, невизначеністю середовища для прийняття і втілення відповідних

управлінських рішень. Функціонування приватного сектору не дає повною мірою розв'язати питання монополізації виробництва, ускладнення відтворювальних процесів, постійного порушення макроекономічної рівноваги, забезпечення позитивних структурних зрушень в економіці, дотримання прав споживачів, правил доброчесної поведінки. Часто в цьому секторі господарювання постають проблеми, пов'язані з нестачею фінансових ресурсів, інфляцією, відсутністю захисту прав власності. Це, у свою чергу, породжує банкрутство підприємницьких структур, втрату державою платників податків, а отже, скорочення джерел поповнення державного бюджету та ускладнення фінансування різноманітних соціально-економічних програм. Унаслідок цього зростають соціальна напруженість і нестабільність у країні. На сучасному етапі використання потенціалу приватного сектору економіки ускладняється суперечностями, породженими необхідністю ефективного захисту національних інтересів в результаті процесів глобалізації та інтернаціоналізації.

П. Самуельсон зазначає, що приватний сектор у США крім швидкого економічного прогресу і умов індивідуальної свободи призводить до «періодичних економічних циклів, розкрадання і виснаження невідтворювальних природних ресурсів, до крайнощів бідності і багатства, розкладання державного апарату групами, переслідуючими різні цілі, а часом і до витіснення монополіями саморегулюючої конкуренції» [4, с. 51].

Таким чином, приватний сектор відіграє ключову роль у сучасних економічних системах, і в той же час, його діяльність потребує державного регулювання для забезпечення стабільності, ефективності та справедливості в економіці.

1.2. Місце та роль держави в регулюванні приватного сектору економіки

Сучасний економічний розвиток не можливо уявити без належного місця та активної ролі держави. Це виявляється у розробці системи нормативно-

правових актів, спрямованих на регулювання ринку, підприємницької діяльності, банківської діяльності, цін і заробітної плати, соціального захисту населення.

Держава виникла і існує для підтримки цілісності спільноти людей, які живуть на певній території, а отже, має відображати волю та інтереси всіх своїх громадян [5]. Для цього держава виконує політичні завдання (збереження існуючого устрою, забезпечення безпеки громадян, територіальної цілісності тощо). У той самий час суспільство, як складна система, характеризується ієрархічним принципом побудови. У сучасних умовах ключовою формою зв'язку в більшості країн світу є ринок.

Держава виступає джерелом законів, що визначають найважливіші інститути ринкової економіки. Вся система ринкового обміну, що здійснюється на основі добровільних угод (трансакцій), базується на системі ретельно розроблених законодавчих рішень, які не тільки упорядковують ринкові відносини, а й передбачають певні заходи примусу до виконання. Забезпечення прав власності – найважливіша прерогатива держави. Держава – це насамперед закон та її виконання.

Незалежно від специфіки економічного, культурного, національно-історичного розвитку різних країн, економічних теорій, яким віддається перевага в цих країнах, економічна роль держави може бути представлена наступними найважливішими функціями:

- розробкою господарського законодавства, забезпеченням правової основи і соціального клімату, що сприяють ефективному функціонуванню ринкової економіки (забезпечення прав власності, умов виконання контрактів тощо);

- створенням та підтримкою засобів комунікації та забезпеченням доступом до інформації, що знижує невизначеність, непередбачуваність багатьох економічних процесів (зараз особливого значення для функціонування економічної системи набуває діяльність держави щодо забезпечення мобільності

факторів виробництва (організація служб зайнятості, бірж праці, фондових бірж, інформаційних центрів, лізингу тощо);

– підтримкою конкуренції і забезпеченням збереження ринкового механізму. Держава прагне підтримати конкурентні процеси – свободу входу та виходу з ринку, певний ступінь суперництва між фірмами, обмежити несумлінну конкуренцію та крайні прояви монопольної влади. Підтримуючи ринкову форму зв'язків, держава враховує та компенсує зовнішні ефекти діяльності фірм;

– перерозподілом доходів і матеріальних благ, спрямованим, насамперед на забезпечення соціальних гарантій і захист різних суспільних груп, що їх потребують. Держава з метою підтримки сприятливого соціального клімату у суспільстві повинна за допомогою бюджетно-податкової політики займатися перерозподілом створеного доходу для того, щоб забезпечити нормальне існування названих категорій населення;

– стабілізацією економіки в умовах коливання економічної кон'юнктури, а також стимулюванням економічного зростання. Справа в тому, що періоди глибоких спадів економіки супроводжуються занепадом у розвитку науки, освіти, культури та інших сфер життя суспільства. Усе це потребує активного втручання держави у економічні процеси, проведення стабілізаційної політики, спрямованої на згладжування циклічних коливань економіки;

– ринковою організацією виробництва суспільних благ, які не завжди забезпечуються їх прибутковим функціонуванням, отже, залучення до них приватного сектора. Тоді держава, зацікавлена у нормальному розвитку всіх сторін життєдіяльності суспільства, або бере організацію роботи цих галузей вона, або стимулює приватний сектор організації бізнесу у цих галузях з допомогою пільгового оподаткування, субсидування тощо

Таким чином, перелік економічних функцій держави свідчить, що її економічна роль не зводиться до управління державним сектором економіки, тобто до підприємницької діяльності в рамках певної групи унітарних

підприємств, власником яких вона є. Економічна роль держави припускає і діяльність з регулювання економіки і приватного сектору в тому числі.

Державне регулювання (англ. State regulation) – економічна категорія, що визначає техніко-економічну, організаційно-економічну та соціально-економічну сутність та способи активного впливу держави на розвиток економіки взагалі, підтримання стабільності, пропорційності та динамічності розвитку зокрема.

Важливий етап в теоретичному усвідомленні ролі держави у ринковій економіці був пов'язаний з ім'ям видатного англійського економіста Дж. М. Кейнса. Ідеї, обґрунтовані в ході «кейнсіанської революції», здійснили переворот в класичних переконаннях стосовно ринкової економіки. Вони довели неможливість «самозцілення» економічного спаду, необхідність державної політики, як засобу, здатного корегувати сукупний попит та сукупну пропозицію, активно виводити економіку з кризового стану, сприяти її подальшій стабілізації

В науковій літературі наразі існує велика кількість підходів щодо трактування економічної категорії «державного регулювання». Наприклад, А. Дякон визначає державне регулювання як «сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу державних установ і організацій на розвиток суспільного виробництва (в т.ч. продуктивних сил та виробничих відносин) для його стабілізації та пристосування до умов, що змінюються» [6].

В. А. Ткачук, О. В. Мірошніченко трактують сутність державного регулювання як вплив держави в особі державних органів на економічні об'єкти і процеси і осіб, які беруть участь в них [7].

О. М. Кравченко вказує, що «державне регулювання здійснюється для надання процесам організованого характеру, упорядкування дій економічних суб'єктів, забезпечення дотримання законів, державних і громадських інтересів» [8].

Таким чином, державне регулювання безпосередньо пов'язано з діями органів державної влади, місцевого самоврядування в частині здійснення впливу на поведінку різних типів соціальних систем.

Категорію «державного регулювання економіки» можна визначити як «систему заходів в економічній сфері, що здійснює держава в якості політичного та економічного інститутів, впливаючи, перш за все, на надбудовні відносини, а в кінцевому підсумку, й на базисні відносини з метою забезпечення більш ефективного функціонування економічної системи» [9].

Сутність державного регулювання приватного сектору є більш вузьким поняттям і розглядається як невід'ємна складова загальної системи державного регулювання економіки, тому що підприємницька діяльність є провідною формою організації і ведення господарства приватними власниками.

Державне регулювання приватного сектору може базуватися на різних теоретичних підходах, таких як лібералізм, інституціоналізм, патерналізм та інші. Наприклад, ліберальний підхід вважає, що держава повинна мінімізувати свій вплив на економіку і допускати велику ступінь вільного підприємництва, тоді як патерналістський підхід передбачає активну роль держави в захисті інтересів громадян і підтримці соціальної справедливості через регулювання економіки. Це означає, що держава втручається у функціонування приватного сектору з метою забезпечення економічної стабільності, захисту прав споживачів, здоров'я і безпеки громадян, а також забезпечення рівних умов для участі у господарській діяльності.

Розглядаючи сутність категорії «державне регулювання приватного сектору», зазначимо, що нині в науковій літературі існує безліч різнобічних концепцій щодо трактування змісту цієї дефініції.

Г. А. Чередниченко зазначає, що державне регулювання приватного сектору виступає механізмом здійснення державою впливу на процеси, що відбуваються у приватному секторі національної економіки, з метою створення умов для його ефективного функціонування, формування і розвитку

прогресивних рис підприємницької діяльності, що проявилися у найбільш економічно розвинутих країнах [9].

Н. Криштоф трактує державне регулювання приватного сектору як «сукупність організаційних, правових, економічних та інших заходів впливу на розвиток господарської діяльності та вирішення соціальних проблем» [10].

В. Г. Бодров дає наступне визначення «державне регулювання приватного сектору – це комплекс правових, організаційних, фінансово-економічних, адміністративних заходів, інструментів і механізмів, які використовують уповноважені органи державної влади та державні інституції з метою координації, упорядкування і розвитку відносин і процесів у зазначеній сфері господарювання [3, с. 203].

Л.С. Безугла зазначає, що державне регулювання приватного сектору виражається через вплив держави на діяльність приватних власників, необхідність якого зумовлена цілями економічної політики, спрямованої на досягнення сталого розвитку держави та її регіонів, забезпечення постійного зростання показників, що характеризують рівень добробуту та якість життя населення країни [11].

Американський економіст Ф. Котлер, який розглядав державне управління підприємницьких структур приватного сектору, вважає, що причиною появи державного регулювання приватного сектору є певна необхідність в захисті фірми однієї від одної, запобігати і припиняти виникнення випадків недобросовісної конкуренції [12].

Отже, державне регулювання приватного сектору тлумачиться різними дослідниками залежно від їхніх поглядів і підходів. Деякі вважають, що державне втручання може створювати перешкоди для ефективності ринку, тоді як інші вважають його необхідним для коригування недоліків ринкової економіки, захисту споживачів та забезпечення соціальної справедливості.

Однозначно можна стверджувати, що у сучасному світі приватний сектор не може розвиватися без активної участі і підтримки держави. У всіх індустріально розвинутих країнах державне регулювання в тих або інших

формах, масштабах є найважливішим елементом ринкової економіки. При цьому форми державного впливу приватного сектору відрізняються залежно від конкретно-історичних умов розвитку тієї чи іншої країни, менталітету народу, тощо.

Деякі дослідники зазначають, що, як програму дій державне регулювання зобов'язує приватний сектор адаптувати стратегію розвитку своєї підприємницької діяльності до вимог ринку, враховує соціальні орієнтири розвитку сфер життєдіяльності суспільства [13, с. 451].

Метою запровадження державного регулювання підприємницької діяльності приватного сектору є створення необхідних умов для реалізації принципів підприємницької діяльності та забезпечення їх відповідності суспільно значущим потребам.

Держава будує свої відносини з приватним сектором, використовуючи: податкову і фінансово-кредитну систему, яка встановлює ставки податків і відсотків за державними кредитами; податкові пільги; ціни та правила ціноутворення; цільові дотації; валютний курс; розміри економічних санкцій; державне майно і систему резервів, ліцензії, концесії, лізинг, соціальні, економічні та інші норми й нормативи; науково-технічні, економічні, соціальні, державні та регіональні програми; договори на виконання робіт і поставок для державних потреб.

Підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що держава виступає регулятором приватного сектору через законодавство, політику і контроль за діяльністю підприємств приватного сектору. Необхідність державного регулювання приватного сектору пов'язане з недосконалістю ринкового механізму, що допомагає розширити повноваження існуючих органів, проте за умови не перешкоджання природному економічному стану речей. Державне регулювання повинно створювати те середовище, в якому діють підприємці, забезпечуючи справедливую конкуренцію, захист прав споживачів, виконання договірних зобов'язань, що є суттєвими для діяльності приватних власників.

1.3. Основні функції, напрямки та методи державного регулювання приватного сектору економіки

Функції, напрямки та методи державного регулювання приватного сектору в цілому обумовлені тією парадигмою, яка має пріоритет у суспільстві та науці. Проте у будь-якому разі функції та завдання не є суперечливими. У цих умовах важливо розподілити відповідальність за ефект проведення державного регулювання приватного сектору відповідно до міри впливу окремих інструментів на встановлені завдання.

Об'єктами державного регулювання приватного сектору виступають економічні явища і процеси як структурні і функціональні складові економічної системи.

Дослідження показало, що основними функціями державного регулювання приватного сектору є:

- 1) законодавча функція – прийняття законів та нормативних актів, які встановлюють правила гри для приватного сектору, захист прав приватних власників і споживачів їх продукції;
- 2) наглядова функція – полягає у здійсненні контролю та нагляду за дотриманням підприємницьких структур приватного сектора законодавства та стандартів;
- 3) стимулююча функція – сприяння розширенню існуючих, створенню та залученню нових приватних власників, надання стимулів для розвитку приватного сектора, інвестицій та інновацій;
- 4) регулююча функція – регулювання ринків, цін, підтримка та розвиток конкуренції, антимонопольне регулювання та регулювання інших аспектів економічної діяльності.

Зазначені функції допомагають забезпечити стабільність, ефективність та конкурентоспроможність приватного сектору, що сприяє економічному зростанню та підвищенню рівня життя громадян

Держава регулює діяльність приватного сектору за допомогою різноманітних інструментів регуляторної політики [11]. Такими інструментами можуть бути: податкові ставки та збори; кредити; гранти, інвестиції та інші форми фінансової підтримки для розвитку бізнесу, особливо для малих та середніх підприємств, мита, квоти; контроль за бюджетними витратами та інвестиціями, включаючи витрати на інфраструктуру; валютне регулювання; встановлення стандартів та вимог щодо якості та безпеки товарів та послуг, а також контроль за їх дотриманням; встановлення механізмів контролю за рівнем цін на товари та послуги, щоб запобігти інфляції та забезпечити доступність для споживачів; розвиток освіти, підготовки кадрів для підтримки інновацій та конкурентоспроможності економічного сектору; підтримка наукових досліджень, технологічного розвитку та інноваційних проектів через гранти, стартап-інкубатори та інші програми;

До інструментів державного регулювання також можна віднести: державні та регіональні програми, трудові баланси, прогнозні показники, бюджетні запити.

Можливості державного регулювання приватного сектору визначаються рівнем розвитку національної економіки. Для великомасштабної економіки завдання політики держави істотно ускладнюються, різні інструменти дії при цьому торкаються функціонування різноманітних пов'язаних сфер, впливаючи на їх стан. Слід брати до уваги й різний лаг запізнювання, який ще й перманентно змінюються через низку зовнішніх і внутрішніх обставин [14, с. 94].

Держава здійснює регулювання приватного сектору через наступні напрямки [15]:

- законодавче забезпечення свободи конкуренції, захист споживачів від проявів недобросовісної конкуренції, запобігання монополізації;
- податкову та фінансово-кредитну політику (встановлення податкових ставок, зборів та інших фіскальних інструментів для збору доходів та стимулювання певних видів діяльності, надання фінансової підтримки, кредитування та інших фінансових інструментів для розвитку бізнесу);

- визначення соціальних норм функціонування приватних підприємств, згідно з якими приватний підприємець зобов'язаний забезпечити відповідні умови праці, охорону праці, оплату праці не нижче встановленого мінімального рівня, а також інші соціальні гарантії, включаючи соціальне та медичне страхування і соціальне забезпечення;

- встановлення екологічних норм і нормативів;

- залучення приватних підприємців до виконання різноманітних науково-технічних та економічних регіональних і державних програм;

Отже, держава шляхом реалізації цілеспрямованої регуляторної політики в певних сферах може сприяти розвитку приватного сектора.

Основними методами державного регулювання приватного сектора можна визнати [16, с. 13]:

- адміністративно-правові – закони та підзаконні акти, що регулюють правила поведінки суб'єктів господарювання приватного сектора та вказівки, розпорядження виконавчих органів та посадових осіб, які дозволяють, забороняють, обмежують чи нормують окремі види господарської діяльності (ліцензування, стандартизація, квотування, сертифікація);

- фінансово-економічні – макроекономічне планування, державний бюджет, податки, тарифи, нормативи, обсяги субсидій, дотацій ціни, заробітна плата;

- соціально-психологічні – переконання, стандарти етичної поведінки;

- організаційно-правові – встановлення порядку створення і реєстрації підприємства приватного сектору, процедур банкрутства.

Методи державного регулювання приватного сектора ґрунтуються на використанні ряду засобів та інструментів (важелів або регуляторів) державного регулювання. Різниця між ними полягає в тому, що засіб – це конкретний спосіб дії, який є неодмінною умовою для реалізації мети щодо регулювання розвитку приватного сектора, а інструмент – це комплексне знаряддя для досягнення поставленої мети, яке може впливати на приватний сектор лише опосередковано

і має першочергове значення, насамперед, для органів державного управління [11].

Такі методи спрямовані на забезпечення ефективності, конкурентоспроможності та стабільності економіки.

Отже, основні функції, напрямки та методи державного регулювання приватного сектору становлять важливу складову економічної політики. Все вищезазначене тільки підкреслює той факт, що важливим є співпраця між державою та приватним сектором для досягнення спільних цілей. Забезпечення стабільного середовища для бізнесу є важливим елементом сталого економічного зростання та підвищення рівня життя громадян

Висновок до 1 розділу

У першому розділі кваліфікаційної роботи, в процесі викладення теоретичних підходів до визначення складових механізму державного регулювання приватного сектору було проаналізовано сутність поняття приватного сектору як об'єкту державного регулювання, виявлено місце та роль держави в регулюванні приватного сектору, розкрито основні функції, напрямки та методи державного регулювання приватного сектору.

В результаті зроблено наступні узагальнення та сформовано такі висновки:

1. На основі теоретичного узагальнення підходів економічної літератури визначено, що приватний сектор – це частина економічної системи, яка включає в себе підприємства, організації та інші суб'єкти господарювання, які виробляють переважну частину товарів необхідних суспільству. Метою функціонування приватного сектору є отримання прибутку чи збільшення особистого доходу. Обґрунтовано, що головною сутнісною характеристикою приватного сектору є приватна власність на засоби виробництва. Приватний сектор діє на ринкових засадах, конкуруючи за ресурси та ринкові позиції.

2. Встановлено, що для усунення суперечностей між економічною-та соціальною-політичною значущістю приватного сектора економіки і низькою

ймовірністю подолання проблем його розвитку з використанням виключно ринкових механізмів необхідне запровадження дієвої системи державного регулювання приватного сектору економіки. Державне регулювання повинно створювати те середовище, в якому діють підприємці, забезпечуючи справедливу конкуренцію, захист прав споживачів, виконання договірних зобов'язань, що є суттєвими для діяльності приватних власників.

3. Виявлено, що функції, напрямки та методи державного регулювання приватного сектору в цілому обумовлені тією парадигмою, яка має пріоритет у суспільстві та науці. На основі проведеного аналізу показано, що в цілому основними функціями державного регулювання приватного сектору є: законодавча функція, наглядова функція, стимулююча функція та регулююча. Зазначені функції допомагають забезпечити стабільність, ефективність та конкурентоспроможність приватного сектору, що сприяє економічному зростанню та підвищенню рівня життя громадян. Напрямки державного регулювання приватного сектору економіки включають законодавче забезпечення, податкову та грошово-кредитну політику, визначення соціальних норм функціонування приватних підприємств, залучення приватного сектора до здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності тощо. Методи державного регулювання приватного сектора ґрунтуються на використанні ряду засобів та інструментів (важелів або регуляторів) державного регулювання. Різниця між ними полягає в тому, що засіб – це конкретний спосіб дії, який є неодмінною умовою для реалізації мети щодо регулювання розвитку приватного сектора, а інструмент – це комплексне знаряддя для досягнення поставленої мети, яке може впливати на приватний сектор лише опосередковано і має першочергове значення, насамперед, для органів державного управління.

РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИВАТНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

2.1. Світовий досвід державного регулювання приватного сектору економіки

Приватний сектор – явище багатогранне, яке має історичне та соціальне значення. Саме в процесі еволюції підприємництва у приватному секторі, за безпосереднього впливу держави, сформувалася економіка ринкового типу, характерна для сучасних розвинутих держав. В даний час у всіх розвинених країнах державне регулювання у тих чи інших формах, масштабах є найважливішим елементом економіки. При цьому форми впливу різні залежно від історичних традицій країни, умов розвитку економіки, національних особливостей.

Соціально-економічний процес, що протікав протягом більшої частини ХХ ст. в нашій країні з одержавленням засобів виробництва та адміністративно-командною системою управління довів неефективність створюваної економічної моделі. З відмовою від планової регульованої економіки та початком ринкових перетворень в Україні кінця 80-х – початку 90-х рр. минулого століття була проголошена необмежена свобода підприємницької діяльності. При цьому не було майже враховано досвіду економічно розвинутих держав, що емпірично усвідомили необхідність державного регулювання приватного сектору. А той досвід, який враховувався він переносився без урахування національних особливостей розвитку нашої країни. Знання світового досвіду державного регулювання приватного сектору є необхідним в результаті надання Україні статусу кандидата на членство ЄС та наближення всіх сфер діяльності до європейських норм і стандартів, розширення мережі приватного сектору шляхом зменшення частки державної власності в господарській діяльності та інтенсифікації створеного виробництва.

Як ми вже відзначили, державне регулювання приватного сектору є складовою частиною економічної політики багатьох країн і відображається у різних етапах їх розвитку.

На етапі індустріальної революції (XVIII – перша половина XIX ст.) державне регулювання приватного сектору відбувалося у формі законодавчих актів та заходів, які були спрямовані на контроль за діяльністю приватних підприємств і капіталу. Основною особливістю регулювання приватних підприємств на цьому етапі було те, що держава реагувала на соціальні та економічні виклики пов'язані з індустріалізацією, шляхом введення законодавчих актів для соціальної справедливості, захисту прав працівників з метою зменшення економічної нерівності та соціальної напруги і стабільності економіки. Наприклад, у Великій Британії у 1833 р. був встановлений Фабричний закон направлений на обмеження робочого часу та умови праці для дітей на фабриках та мануфактурах. У Франції закони про робочий час та умови праці обмежували робочий день та встановлювали мінімальні стандарти щодо умов праці. Промисловий закон у 1869 р. у Німеччині виступив формою регулювання діяльності приватного капіталу та встановив стандарти щодо умов праці та робочого часу. У США державне регулювання приватного сектору також ставало все активнішим із розвитком промисловості. Введення таких антимонопольних законів, як закон Шермана (1890 р), закон Клейтона (1914 р.) регулювали діяльність великого корпоративного приватного капіталу.

Також характерним для цього періоду є те, що держава активно займалася інфраструктурними проектами – фінансувала та керувала будівництвом інфраструктурних об'єктів, таких як дороги, канали та залізниці, що ще більше сприяло розвитку приватного сектору.

Держава встановлювала механізми контролю над цінами на основні товари та послуги, щоб запобігти інфляції та забезпечити доступність товарів та послуг.

Державне регулювання приватного сектору у період Великої депресії (1929-1930-ті рр.) мало свої особливості, які відображали соціально-економічні та політичні реалії того часу. Справа в тому, що цей період характеризувався

соціально-економічною турбулентністю, коли багато країн світу спіткало масове безробіття, падіння виробництва та спостерігався загальний економічний спад. Одним із ключових аспектів реакції урядів багатьох країн на цю кризу було державне регулювання приватного сектору. Уряди вживали заходів для стимулювання економіки через різноманітні програми та ініціативи. Це включало в себе інвестиції в інфраструктуру, підтримку малого бізнесу та публічні роботи.

Для того щоб підтримати бізнес, особливо його саму вразливу частину – малий бізнес, стимулювалися кредити та фінансова підтримка малим підприємствам через банки та фінансові установи. Наприклад, у США діяли програми урядового кредитування, такі як програма Small Business Administration (SBA), яка надавала гарантії на кредити для малих підприємств, консультувала з питань бізнесу та надавала навчальні програми для підприємців. У Франції були створені спеціалізовані агентства та організації для надання підтримки приватним підприємствам, такі як Centre de Formalités des Entreprises (CFE), які допомагали в урегулюванні адміністративних питань та відкритті бізнесу.

Деякі країни встановлювали спеціальні податкові пільги для малих бізнесів, що допомагало зменшити фінансове навантаження на них та стимулювало їхній розвиток. Уряд США встановив пільгу (Depreciation Deduction (відрахування на зношування), яка дозволяла підприємствам приватного сектору відраховувати витрати на купівлю нового обладнання або машин зі свого прибутку, що зменшувало їхні податкові обов'язки та стимулювало інвестиції у розвиток. Уряд Великої Британії встановив податкові пільги на надзвичайні прибутки (Excess Profits Tax Relief), які допомагали зменшити податковий тягар на малі підприємства приватного сектору, що отримували прибуток понад певний рівень. Уряд Франції надавав пільги для малих підприємств (Réduction d'Impôt) приватного сектору шляхом зниження корпоративного податку або надання податкових кредитів для компенсації витрат на розвиток та інвестиції. Зазначені приклади податкового регулювання

показують, що податкові пільги були важливим інструментом для підтримки приватного бізнесу під час Великої депресії. Вони допомагали зберегти приватні підприємства під час економічної кризи та стимулювали їхній подальший розвиток і зростання.

Ці заходи допомогли пом'якшити соціальні та економічні наслідки Великої депресії та сприяли розвитку приватного сектору та відновленню економіки у багатьох країнах світу. Однак, треба зазначити, що їхній успіх також став об'єктом дискусій та критики з боку різних економічних теорій.

У другій половині XX століття спостерігалася тенденція до лібералізації та дерегулювання в багатьох країнах, зокрема в результаті політики та ідеології неолібералізму. Проте, кризи та виклики, такі як фінансові кризи спонукали держави повернутися до більш активного регулювання приватного сектору.

Сучасний світовий досвід показує, що баланс між державним регулюванням та приватною ініціативою постійно переосмислюється та коригується відповідно до соціально-економічних потреб та конкретно-історичних викликів. Тенденції включають пошук оптимального рівня регулювання, що сприяє конкурентоспроможності, стабільності та соціальної справедливості.

Приватний сектор в США займає 85-90 % ВВП. І незважаючи на поширення ідеї лібералізації, роль держави в регулюванні приватного сектору є дуже вагомою і одночасно неоднозначною. Можна стверджувати, що взаємовідносини між державою та приватним сектором виступають у формі «хвилеподібної» тенденції – від регулювання підприємницької діяльності приватного сектору до її дерегулювання (зменшення державного впливу на підприємницьку діяльність приватного сектору), що було характерним для кінця 60-х та набуло поширення у 70 – 80-х роках.

Американські дослідники відмічають на антагоністичність відносин приватного сектору і держави, що є характерним сучасному етапу відносин. Партнерство між даними, дослідники вважають, неможливим і шкідливим для суспільства. Разом із тим, хоча приватний сектор більшість своїх рішень приймає

самостійно, сфера їх діяльності скорочується, а, відповідно, сфера державного впливу збільшується. Така тенденція до збільшення участі держави в регулюванні приватного сектора стає зараз поширеною та має висхідну траєкторію [16, с. 30].

Аналіз літературних джерел показав, що державне регулювання приватного сектору в США має кілька основних елементів:

1. Розгорнута система антимонопольного законодавства, в тому числі законодавства щодо регулювання природних монополій забороняє зловживання монопольним становищем та обмежує концентрацію влади в руках обмеженого числа компаній приватного сектору.

2. Прогнозування та стратегічне планування допомагає уряду ефективно реагувати на економічні виклики та забезпечувати стабільний та сталий розвиток приватного сектору в економіці США. Наприклад, уряд США встановлює програми та ініціативи для прогнозування технологічного розвитку, для того, щоб ідентифікувати ключові сектори та напрямки для інвестицій та розвитку. Федеральні установи, такі як Міністерство енергетики США, розробляють стратегічні плани з питань енергоефективності, розвитку відновлювальних джерел енергії та зменшення залежності від імпорту.

3. Заохочення інновацій, стимулювання передових технологій, фундаментальної науки та проведення інноваційної політики держави, яка має на меті об'єднання науково-технічної та інвестиційної політики. Уряд сприяє розвитку навчальних програм STEM (наука, технології, інженерія, математика). У 2022 році витрати на НДДКР державою становили майже 25 % від загального обсягу федерального бюджету США.

4. Підтримка розвитку малих і середніх підприємств (МСП), що включає пільгове оподаткування; стимулювання та фінансування науково-технічних розробок шляхом створення інкубаторів для стартапів та сприяння доступу до інтелектуальної власності (згідно зі статистикою, яку надає Управління малого бізнесу США (SBA) на сектор малого підприємництва припадає близько 30 % науково-технічних розробок [17]; здійснення фінансово-

кредитної допомоги малому бізнесу через надання малим підприємствам грантів, гарантованих позик, що дозволяє підприємствам отримати доступ до капіталу та здійснити інвестиції у свій розвиток [18, с. 28].

Ці елементи створюють основу для регулювання приватного сектору в США та сприяють економічному розвитку забезпечуючи баланс між інтересами бізнесу споживачів та суспільства в цілому.

Державне регулювання приватного сектору в країнах Європейського Союзу (ЄС) є важливою складовою економічної політики цих країн. Воно спрямоване на забезпечення ефективного функціонування приватних підприємств у контексті загальних соціально-економічних цілей.

Дослідження показало, що історично державне регулювання в країнах ЄС приймало форму від повної його індиферентності до сьогоденної ситуації безпосереднього активного регулювання економіки та приватного сектору зокрема. В Європейському Союзі регулювання підприємницької діяльності приватного сектору здійснюється для того, щоб: приватний бізнес міг вільно засновуватися, легко розширювати свої на території ЄС; учасники і кредитори підприємств приватного сектору мали однаковий рівень захисту з боку держави; зняти відмінності між державами-членами, щоб полегшити діяльність транс'європейських компаній; спонукати підприємців приватного сектору з різних держав Євросоюзу до тісної співпраці [19, с.26].

На перший план державного регулювання приватного сектору висувається система державного прогнозування, програмування та коротко- і середньострокового планування.

Наприклад, у Франції уряд займається індикативним плануванням співпрацюючи з приватним сектором для досягнення цілей планування, зокрема шляхом стимулювання інвестицій та сприяння інноваціям. Індикативне планування передбачало координацію дій різних галузей економіки та регіонів для досягнення загальних цілей [20].

Центральне місце у Франції у системі державного регулювання приватного сектору на сучасному етапі розвитку займає податкова політика, яка передбачає

суворе розділення податків на надходження до центральних і місцевих бюджетів. До основних податків віднесено: прогресивний прибутковий податок з фізичних осіб, податок на прибуток, на додану вартість і податки акцизного характеру (на нафтопродукти, тютюн та ін.) [21].

Також у Франції існує загальна ставка корпоративного податку, яка зараз (за 2024 рік) становить 25 % [22]. Проте, існують різні ставки залежно від розміру компанії. Наприклад, для компаній з оборотом менше 7,63 мільйона євро, ставка може бути меншою. Також податкова ставка може варіюватися залежно від того, чим займається підприємство.

Франція здійснює великі капіталовкладення у НТП та збільшення обсягів експорту. Існують пільги для новоутворених акціонерних товариств. Наприклад, у перші два роки вони не сплачують податки взагалі, але на третій рік – 25% прибутку, на 4 – 50% і т.д.[20].

Якщо приватний бізнес впроваджує нові технології, йде шляхом економії енергоресурсів та сировини, збільшує зайнятість у країні, забезпечує суттєві обсяги експорту за межами ЄС тощо, він отримує від держави податкові пільги. У Франції існують спеціальні режими оподаткування для підприємців, такі як режим малих підприємств (*régime micro-entreprise*), який надає спрощену систему оподаткування та звітності для малих бізнесів приватного сектору.

Франціє є дуже привабливою країною для приватного бізнесу у зв'язку з сприятливим для бізнесу законодавчим середовищем, високим рівнем соціальної захищеності населення.

Індикативне планування у Франції було спробою збалансувати ринкові механізми з державним втручанням для досягнення соціальних та економічних цілей. Однак ця модель також стикалася з критикою, зокрема за недостатню ефективність у довгостроковій перспективі та обмеження вільного ринкового конкурентного середовища.

Шведська модель індикативного планування передбачає об'єднання інтересів монополій, профспілок, держави і планових комісій з метою програмування розвитку національної економіки, основою якого, в свою чергу,

є збирання інформації, перевірка реалістичності прогнозів і проектів із точки зору використання національного доходу на споживання та заощадження.

Ще однією із особливостей шведської моделі є гнучкість антикризової державної політики. Приватний сектор за такої системи звільняється від багатьох видів «непродуктивних» для нього витрат. Уряд Швеції стимулює використання значної частини прибутку на розширене нагромадження капіталу, оскільки він бере на себе значну частину витрат на освіту, охорону здоров'я, розвиток інфраструктури, певною мірою науково-дослідні і дослідно-конструкторські розробки [23, с.315].

Після того, як Бельгія вступила до ЄС економічна політика держави доповнилась такими важелями регулювання приватного сектору як: державні гарантії та кредити, інвестиційні стимули і податкові пільги, а також почала застосовуватися система державного планування розвитку економіки. Наприклад, наразі існують дуже багато програм грантів, кредитів та консультацій для підприємців приватного сектору.

Бельгія має розвинену систему законодавства, яка регулює діяльність приватних компаній у різних галузях економіки. Дана система включає в себе закони про оподаткування, працевлаштування, торгівлю, охорону довкілля та інші сфери. Наприклад, уряд Бельгії може знижувати податки на прибуток для стимулювання інвестицій та підтримки підприємництва приватного сектору.

Уряд Італії впроваджує різноманітні програми та ініціативи для підтримки малого та середнього бізнесу. Це включає в себе надання фінансової підтримки, зменшення бюрократичних перешкод, сприяння доступу до кредитів та розробку програм для підвищення кваліфікації підприємців.

Італія активно працює в напрямку стимулювання інновацій та досліджень у приватному секторі. Уряд надає фінансову підтримку для досліджень та розробок шляхом надання грантів, субсидій та інвестиційних стимулів для інноваційних проектів. Ці кошти можуть бути спрямовані на створення нових технологій, впровадження новаторських продуктів або розвиток інноваційних послуг. Також відбувається фінансування у створення технологічних парків, де

компанії можуть співпрацювати з університетами та дослідницькими центрами для спільного розвитку та впровадження інновацій. Держава підтримує розвиток інкубаторів для стартапів, де нові компанії отримують доступ до необхідних ресурсів та експертної підтримки, менторства.

Не мало важливим в системі державного регулювання приватного сектору Італії є створення державою програм та механізмів для сприяння технологічних трансферів між університетами, дослідницькими установами та приватним сектором. Це може включати угоди про ліцензію технологій, партнерства для спільного дослідження та розробок, а також механізми комерціалізації досліджень.

На сучасному етапі розвитку економіки державне регулювання приватного сектору Німеччини забезпечується широким спектром заходів та політик, спрямованих на стабільність, інноваційність та конкурентоспроможність промисловості та підприємств.

Німеччина має сильну індустріальну політику, яка спрямована на підтримку ключових секторів економіки. Наприклад, уряд встановлює стратегічні цілі для важливих галузей, таких як автомобільна промисловість або енергетика, і надає фінансову та регуляторну підтримку для їхнього розвитку.

Також Німеччина відома своєю сильною інноваційною політикою, спрямованою на підтримку досліджень та розвитку. Уряд надає фінансову підтримку для дослідницьких проєктів, створення технологічних інновацій та впровадження новаторських продуктів на ринок. Податкова система Німеччини використовується для стимулювання економічного зростання та інвестицій. Наприклад, існують податкові пільги для дослідницьких та розвідувальних витрат, а також для компаній, що інвестують у нові технології та інновації.

Податкова політика Німеччини виступає одним з ключових елементів державного регулювання приватного сектору, оскільки вона впливає на фінансові рішення підприємств, їхні інвестиції, стратегії розвитку та загальний економічний клімат.

Німеччина має систему податкових пільг для підтримки досліджень і розробок в приватному секторі. Підприємства можуть скористатися зниженими ставками податку на корпоративний прибуток або отримати податкові кредити за витрати на дослідження, що сприяє стимулюванню інновацій та розвитку нових технологій. Ставка корпоративного податку в Німеччині становить 15 % [24]. Такий корпоративний податок накладається у поєднанні з податком на дохід від реалізації капіталу і від виплати дивідендів чи відсотків.

Уряд може встановлювати податкові збори або податкові кредити для підприємств, що здійснюють екологічно чисту діяльність або інвестують у зелені технології. Наприклад, викиди CO₂ оподатковуються, що стимулює перехід до енергоефективних технологій та зменшення викидів парникових газів. Це сприяє переходу до сталого розвитку та захищає навколишнє середовище.

Ведення підприємницької діяльності приватним сектором в Польщі регулюється державою так само, як і в інших країнах Європейського Союзу. Це дає змогу вести економічну діяльність підприємствам різних правових форм приватної власності і на різних засадах, вільно надавати послуги й без перешкод засновувати суб'єкти господарювання в державах ЄС.

Суб'єкти господарювання, зареєстровані поза межами ЄС, також мають дуже багато можливостей для ведення своєї економічної діяльності в Польщі.

Уряд Польщі надає фінансову підтримку для компаній приватного сектору, які здійснюють дослідження і розробки. Наприклад, програма «Inteligenska Specjalizacja» надає гранти та фінансування для інноваційних проєктів у високотехнологічних секторах, таких як інформаційні технології, біотехнології тощо.

Ця програма дозволяє підприємствам знижувати свій податковий обов'язок, компенсуючи витрати, пов'язані з дослідницько-розвідувальною діяльністю. Однією з податкових пільг спрямованої на стимулювання дослідницько-розвідувальної діяльності в приватному секторі є податкове відрахування за витрати на дослідження та розробки (R&D tax relief). Зазвичай

підприємства приватного сектору можуть отримувати податковий кредит або знижку на суму, витрачену на дослідження та розробки.

Ця пільга може заохочувати підприємства інвестувати у нові технології, інновації та розвиток продукції, сприяючи тим самим створенню конкурентноспроможних виробничих потужностей та розвитку науково-технічного потенціалу країни.

Польща, як і інші країни ЄС, активно підтримує розвиток малого та середнього підприємництва. Саме малий та середній бізнес створює 70 % ВВП Польщі. Регулювання відбувається у формі різних програм та ініціатив. Наприклад, програма «Małopolska Innowacyjna Gospodarka» надає фінансову підтримку та консультації для малих та середніх підприємств у регіоні Малопольське.

Уряд Польщі надає підтримку підприємствам, що експортують свою продукцію. Наприклад, програма «Go to Brand» надає фінансову підтримку для компаній, які розвивають свої міжнародні ринки та підвищують свій експортний потенціал.

Програма «Fundusz Ekspansji Zagranicznej» надає фінансову підтримку для МСП, які планують розширення своєї діяльності за кордоном та впровадження експортних стратегій. Програма «Fundusz Poręczeń Kredytowych» надає гарантії кредитів для МСП, які мають обмежені можливості отримання фінансування через відсутність достатньої кредитної історії або забезпечення.

В цілому особливу роль у регулюванні приватного сектора країн Європейського Союзу (ЄС) належить податковій політиці. За її допомогою можна як обмежувати діяльність приватного бізнесу, так і стимулювати. Податкова система є прозорою, простою та конкурентоспроможною, може привертати інвестиції та сприяти розвитку приватного сектора. Податкові заходи, такі як знижені ставки податку на корпоративний прибуток або податкові кредити за витрати на дослідження та розробки можуть стимулювати підприємства приватного сектору до здійснення нових інвестицій і розвитку інноваційних продуктів.

Іншим ключовим аспектом державного регулювання приватного сектору країн ЄС є боротьба із монополією та запровадження конкурентних умов на ринку. Аналіз антимонопольного права Європейського Союзу показує, що монополія дозволяється. Хоча не вважається легальним те, що підприємство бере на себе більше повноважень, ніж йому дозволено, чи взагалі нехтує положенням інших на ринку. Комісія ЄС має повноваження вживати заходів у разі порушення правил конкуренції, включаючи великі штрафи для компаній, що зловживають своїм домінуючим становищем на ринку. У 2017 році Європейська Комісія наклала штраф у розмірі 2,42 мільярда євро на Google за зловживання своїм домінуючим становищем на ринку пошукової реклами. Google було звинувачено в тому, що воно використовувало у своїй пошуковій системі для просування власних послуг у вигляді реклами, чим пригнічувало конкурентів.

Для економічного розвитку має позитивне значення картель, але він має бути зареєстрований у спеціальних для цього органах (наприклад, у Німеччині у Федеральному управлінні картелів).

Вважаємо, що досвід державного регулювання приватного сектора країн Європейського Союзу є важливим для нашої країни, так як наразі наша держава знаходиться в процесі інтеграції в Європейський Союз, і усвідомлення досвіду регулювання приватного сектора країн ЄС допоможе адаптувати внутрішню економіку до стандартів ЄС.

«Азіатські тигри» (Тайвань, Гонконг, Сінгапур та Південна Корея) відрізняються дуже високими темпами економічного розвитку, які змогли за короткий термін стати передовими торговими країнами світу.

«Азіатські тигри» використовують різноманітні стратегії державного регулювання приватного сектору з метою його підтримки та стимулювання. Основні особливості стратегій включають стимулювання інновацій, підтримку малих та середніх підприємств, технологічний розвиток та сприяння експорту.

У Сінгапурі як країні, що займає декілька років поспіль передову позицію в глобальному рейтингу ведення бізнесу, провадиться цілеспрямована державна підтримка суб'єктів приватного сектору економіки з метою забезпечення його

конкурентоспроможності на міжнародній арені. Сінгапур також відомий своєю прозорою та ефективною системою реєстрації підприємств. Країна використовує сучасні програми інноваційного розвитку, такі як «Спеціальні прогнозні центри», щоб підтримати високотехнологічні галузі.

У 2019 році була запроваджена Ініціатива з розвитку Цифрової економіки, спрямована на стимулювання інновацій в цифровому секторі через інвестиції та розвиток кадрів. Також, у 2020 році було запроваджено програму «SG Together Enhancing Enterprise Resilience» для підтримки підприємств під час пандемії COVID-19.

В Сінгапурі створено спеціальне державне агентство «SPRING Singapore», яке розробляє та реалізує різного роду програми допомоги для приватного бізнесу зокрема малого. Державне агентство SPRING Singapore сприяє розвитку підприємств через наставництво і допомогу в отриманні фінансування від третіх сторін. Наприклад, спільно з іншими фінансовими установами SPRING Singapore реалізує програму мікропозик.

Державне партнерство з приватним сектором є ключовим елементом стратегії розвитку Сінгапуру, сприяючи стабільності та конкурентоспроможності економіки.

Нині в країні діє ефективна податкова система. Максимальна ставка корпоративного податку в країні відносно низька – 17 %. При цьому, перші 100 тис. сінгапурських доларів (S\$) прибутку повністю звільняються від сплати податку на прибуток. У межах наступних 200 тис. S\$ прибутку тільки 50 % оподатковується. Прибуток компанії понад 300 тис. S\$ оподатковується за стандартною ставкою 17 %

Південна Корея відома своєю успішною трансформацією з економіки, заснованої на розвитку сільського господарства до високотехнологічної індустріальної держави. Цей успіх, у значній мірі, був досягнутий завдяки ефективному механізму державного регулювання приватного сектору.

Держава надає податкові пільги та фінансову підтримку для розвитку малих і середніх приватних підприємств, зокрема у секторах інноваційних

технологій, а також Південна Корея інвестує в дослідження та розвиток, зокрема в сектори штучного інтелекту та біотехнологій. Наприклад, програма «Tech Incubator Program for Startup» надає стартапам фінансову підтримку, консультації та доступ до інфраструктури для сприяння їхньому розвитку.

Тайвань відомий своїм динамічним приватним сектором та високими технологічними досягненнями. Державне регулювання грає важливу роль у сприянні розвитку цього сектору. Уряд Тайваню активно підтримує інноваційні стартапи через різні програми та ініціативи. Наприклад, програма «Small Business Innovation Research» надає фінансову підтримку та інфраструктуру для молодих підприємств, сприяючи розвитку новаторських технологій.

Національний банк Тайваню встановлює стандарти регуляторної капіталізації та проводить регулярні огляди фінансових установ для забезпечення їхньої стійкості. Також, Тайвань активно працює над підвищенням експортної спроможності своїх приватних компаній. Уряд надає підтримку експортерам шляхом укладання торговельних угод та надання консультаційних послуг. Наприклад, угода про вільну торгівлю між Тайванем та Японією. Ці заходи сприяють зростанню приватного бізнесу та загальному економічному розвитку країни.

Гонконг працює над створенням сприятливої екосистеми для стартапів та розвитку фінансових технологій, що сприяє розвитку міжнародної торгівлі та інвестицій.

У сучасних умовах країни «Азіатських тигрів» активно використовують державне регулювання для підтримки приватного підприємництва. Особливості цього регулювання включають створення сприятливого бізнес-середовища, фінансову підтримку, зниження адміністративних бар'єрів та стимулювання інновацій.

Таким чином, можна зробити висновок, що нині більшість країн знаходяться у постійному пошуку балансу між приватною ініціативою та державним втручанням у справи економіки з метою досягнення рівноваги між ефективністю, справедливістю та стабільністю. Світовий досвід державного

регулювання приватного сектору ілюструє значні обсяги державного фінансування, майже відсутність податкового регулювання малих підприємств приватного сектору.

2.2. Становлення та розвиток інституціональних основ приватного сектору економіки України

Становлення інституціональних основ приватного сектору в незалежній Україні відбувалося у період після зміни командно-адміністративної системи ринковою у 1991 р. і здебільшого відображало процеси перехідної економіки.

У командно-адміністративній економіці підприємницька діяльність розглядалася як антигромадська діяльність, а її суб'єкти притягувалися до кримінальної відповідальності. Держава контролювала основні ресурси та підприємства..

Ознаки підприємницької діяльності, які враховувалися як злочин (діяльність пов'язана з виробництвом товарів та послуг з метою отримання прибутку, що здійснювалася з використанням робочої сили у формах підприємств і організацій), увійшли до визначення підприємницької діяльності, як цілком легальної діяльності, яка регламентується і захищається силою держави. Це стало результатом того, що країна перейшла від тоталітаризму до економічних форм демократії, практично відмовилася від зовнішньо-економічного примушення особи, що дозволяє розкрити її ділові та творчі здібності. Такі реалії знайшли своє віддзеркалення у законодавстві України .

Головною підвалиною економічних реформ у колишніх соціалістичних країнах є зміни у відносинах власності. Це зумовлено тим, що державно-соціалістична, а по суті державно-капіталістична монопольна власність на засоби виробництва, природні, і в певній мірі, трудові ресурси призвела до соціально-економічного занепаду, викликала високу вартість державних програм. Дуже різко проявились такі недоліки системи суспільного господарювання, як практика монопольного ціноутворення, вкрай низька

пропозиція товарів та послуг, безправність покупців, занепад науково-технічного прогресу.

На початку 80-х років стало остаточно зрозуміло, що країни, яким вдалося знизити свою участь у вирішенні економічних проблем і зберегти конкурентоспроможний сектор, досягли у своєму розвитку значно вищих показників економічного зростання та добробуту ніж ті, які тримались протилежного курсу. У зв'язку з цим багато країн почали пошук шляхів скорочення державних бюрократичних структур і підвищення приватного сектору.

У теоретичному плані трансформація вимагала рішення проблеми: до якого рівня повинна знизитися частка державної власності, якими темпами і способами піде це зниження, як і до кого повинна перейти державна власність.

Початок розвитку приватного сектору економіки України було покладено з 1986 по 1988 р. прийняттям постанови, а потім і Закону «Про кооперативи». Саме з цього моменту приватний сектор економіки починає розвиватися у формі недержавного малого і середнього підприємництва, в у такий час, коли великі підприємства знаходилися в руках держави.

Певний ряд аспектів діяльності малого підприємництва приватного сектору був визначений Постановою Ради Міністрів УРСР від 22 вересня 1990 р. «Про заходи для створення і розвитку малого підприємництва».

У процесі зміни командно-адміністративної системи ринковою, українським законодавцем було прийнято численні нормативно-правові акти. Першим актом був прийнятий Закон України «Про підприємництво» від 07 лютого 1991 р. [25]. Даний акт визначав загальні правові, економічні та соціальні засади здійснення підприємницької діяльності громадянами та юридичними особами на території України, встановлюючи гарантії свободи підприємництва та його державної підтримки.

Як вже було зазначено у кваліфікаційній роботі, передумовою існування підприємництва виступає функціонування інституту приватної власності.

Так, приватна власність – це історично визначена система відносин з приводу привласнення результатів праці, і перш за все засобів виробництва. Той, хто володіє засобами виробництва має можливість здійснювати підприємницьку діяльність у будь-якій формі і отримувати прибуток від такої діяльності [26, с. 8]. Таким чином, підприємницька діяльність існує в межах інституту приватної власності.

Далі одним із ключових правових актів, які стимулювали перехід України до ринкової економіки та розвиток приватної власності в країні був Закон України «Про власність» від 07 лютого 1991 р. [27]. Його прийняття було важливим етапом у відокремленні від колишньої радянської моделі колективної власності і переході до принципів ринкової економіки, що ґрунтується на правах приватної власності. Основні положення цього закону встановлювали правові засади власності, механізми її формування, захисту та використання. Закон забезпечував правові гарантії для приватних власників, регулював відносини між суб'єктами власності та визначав порядок передачі майна в приватну власність.

Закон України «Про підприємства в Україні» від 27 березня 1991 р. [28], був ще одним важливим правовим актом, який визначав правові та організаційні засади функціонування підприємств у період переходу до ринкової економіки в Україні. Цей закон регулював відносини у сфері управління, власності та фінансово-господарської діяльності підприємств. Роль закону про підприємства у створенні приватної власності в Україні полягала в тому, що він створював правову базу для перетворення державних підприємств у приватні. Цей закон передбачав можливість приватизації підприємств, а також створення нових приватних підприємств. Він регулював порядок формування, реорганізації та ліквідації підприємств, забезпечуючи правові гарантії для приватних власників. Закон створив рівні правові умови для діяльності підприємств незалежно від форм власності на майно та організаційної форми підприємства.

Наступним кроком стало прийняття Закону України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 р. [29]. Цей закон встановлював правові засади створення, організації та функціонування різних форм господарських товариств,

таких як акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, кооперативи та інші. Закон надавав можливість громадянам та юридичним особам об'єднуватися для спільної комерційної діяльності, створюючи таким чином нові приватні підприємства.

Після прийняття даних законів в Україні була розпочата масштабна програма приватизації державного сектору економіки (справа в тому, що після проголошення незалежності, більшість невеликих підприємств в Україні належало державі. Ефективність цих підприємств у зв'язку із об'єктивними обставинами була низькою, часто вони взагалі були збитковими).

Ключовим правовим актом, спрямованим на поширення приватної власності шляхом продажу або безкоштовної передачі суспільної власності, переміщення виробництва товарів та послуг від державного до приватного сектору, коли виникають нові власники або нові форми колективного володіння став Закон України «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)» від 06 березня 1992 р. [30, с. 268].

Приватизація стала програмою виводу держави з тих сфер діяльності, де з більшим успіхом може функціонувати приватне підприємство (у 1994 р. було приватизовано більше 3000 підприємств, що становило значний крок у розвитку приватного сектору). Однак приватизація невеликих державних підприємств часто здійснювалася без належного рівня прозорості та конкуренції. Це призвело до корупції та втрати довіри від громадян. Також, як показала практика ринкового реформування в нашій державі передача підприємств у приватну власність не завжди супроводжувалася покращенням управління та ефективністю діяльності. Деякі підприємства продовжували функціонувати неефективно після приватизації.

З метою установлення правового регулювання щодо заборони монополістичних дій та недобросовісної конкуренції, створення сприятливого бізнес клімату, конкурентного середовища прийнято Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» від 18 лютого 1992 р. [31].

Згодом було прийнято інші закони та підзаконні акти, що сформували регуляторний базис розвитку приватного сектору економіки України, зокрема Митний кодекс України, Арбітражний процесуальний кодекс України (Господарський процесуальний кодекс України), «Про систему оподаткування», «Про оподаткування доходів підприємств і організацій», «Про податок на добавлену вартість», «Про банкрутство» («Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»), «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон», «Про промислово-фінансові групи в Україні», «Про селянське (фермерське) господарство», «Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності», «Про інвестиційну діяльність», «Про банки і банківську діяльність», «Про транспорт» та ін.

Важливим кроком уряду щодо забезпечення державної підтримки розвитку приватного бізнесу стало прийняття в 1993 р. першої Програми державної підтримки підприємництва в Україні та розробки Комплексного плану реалізації зазначеної програми. Дана програма стала першим етапом до розуміння активної ролі держави в процесах розвитку приватного сектору економіки, зокрема стосовно формування правової бази, системи фінансування, кредитування та страхування, забезпечення матеріальних умов розвитку, формування ринкової інфраструктури і створення конкурентного середовища, забезпечення міжгосподарського, міжгалузевого і міжрегіонального перерозподілу капіталу і робочої сили, підготовки кадрів для підприємницької діяльності приватного сектору, інформаційної та науково-методичної підтримки підприємництва.

Треба відзначити, що основні напрямки та першочергові завдання вищезазначеної Програми донині знаходяться в переліку поточних завдань щодо забезпечення розвитку приватного сектору економіки.

Надалі, у контексті становлення інституціональних основ приватного сектору України, слід зазначити про прийняття Основного Закону України – Конституції України від 28 червня 1996 року [32], нормами якої було закріплено

свободу підприємницької діяльності як основний принцип. Це означає, що кожен має право займатися підприємницькою діяльністю, створювати свої підприємства та розвивати їх у відповідності з законом. Також у відповідності Конституції на державу покладається обов'язок створення адміністративно-правового механізму захисту учасників ринку.

Центральним органом виконавчої влади з питань розробки та реалізації пропозицій щодо державної підтримки і координації розвитку суб'єктів приватного бізнесу, а також антимонопольного регулювання його діяльності, було призначено Державний комітет України по сприянню малим підприємствам та підприємництву. Також, було розпочато формування інфраструктурного базису державної підтримки розвитку підприємств приватного сектору за рахунок створення Українського національного фонду підтримки підприємництва і розвитку конкуренції, який з часом було реорганізовано в Український фонд підтримки підприємництва, що функціонує і до сьогоднішнього дня.

В подальшому, з метою підтримки та сприяння здійснення підприємницької діяльності приватним сектором було прийнято Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва» від 19 жовтня 2000 р. [33]. Його прийняття відображає стратегічне бачення держави щодо стимулювання малого бізнесу та підтримки підприємництва як ключових складових економічного розвитку.

Значимою подією у становленні інституціональних основ приватного сектору України стало прийняття ГК України 16 січня 2003 р. [34].

У ст. 12 Господарського кодексу України де визначаються засоби державного регулювання приватного сектору, вказується, що держава для реалізації економічної політики, виконання цільових економічних та інших програм і програм економічного та соціального розвитку застосовує різноманітні засоби і механізми регулювання господарської діяльності.

Згідно Господарського кодексу України (ст.44) виділяють наступні принципи підприємницької діяльності приватного сектору [3, с. 202]:

- вільний вибір приватними власниками видів підприємницької діяльності;
- самостійне формування приватними власниками програми діяльності, вибору постачальників і споживачів продукції, залучення матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів, використання яких не обмежено законом, встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до закону;
- вільний найм працівників;
- комерційний розрахунок та власний комерційний ризик;
- вільне розпорядження прибутком, що залишається у приватного власника після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених законодавством;
- самостійне здійснення приватним власником зовнішньо-економічної діяльності, використання належної йому частки виручки на свій розсуд.

Починаючи з 2006 р. в Україні розпочався процес якісних змін сформованої системи державного регулювання та підтримки розвитку суб'єктів приватного бізнесу. Результатом стало те, що більшість діючих нормативно-правових актів набули суттєвих трансформацій. Також, відбулося прийняття нових законів, які конкретизували систему механізмів державної регуляторної політики. З огляду на зазначене, подією стало прийняття Податкового Кодексу України з метою правового регулювання відносин, які виникають у сфері оподаткування, а саме визначення переліку податків та зборів, порядку їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, а також відповідальність за порушення податкового законодавства [35].

До сьогоднішнього дня державне регулювання у сфері оподаткування здійснюється на основі значної сукупності відповідних нормативно-правових актів, що значно ускладнює реалізацію податкової політики.

Надалі держава спрямовала свої зусилля на визначення правових та організаційних засад реалізації державної регуляторної політики, вдосконалення

системи відносин між державою та суб'єктами підприємництва приватного сектору, гармонізації українського законодавства у сфері господарської діяльності з європейськими стандартами, визначення основних принципів організації державного контролю у сфері господарювання тощо.

Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22 березня 2012 р. [36] визначено нові правові та економічні засади державної політики у сфері підтримки та розвитку малих і середніх підприємств приватного сектору.

В наступні роки, становлення інституціональних основ приватного сектору України, в першу чергу, визначався європейськими прагненнями України, що знайшло своє відображення в Угоді про асоціацію [37], Указі Президента України від 12 січня 2015 р. № 5 Стратегії сталого розвитку «Україна 2020» [38], розпорядженні Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 504-р, яким схвалено Стратегію розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 р. [39]. Наразі йде обговорення Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва на період до 2027 року [40].

При цьому, характерною ознакою нормативних актів у сфері розвитку підприємницької діяльності приватного сектору, прийнятих після 2014 р. є їх спрямованість на дерегуляцію підприємницької діяльності. Наприклад, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)» від 12 лютого 2015 р. [41], постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання дерегуляції господарської діяльності» від 27 березня 2019 р. [42] та ін.

З огляду на проведений аналіз, в цілому, ми погоджуємося з думкою О.Є. Дякуновським про існування певної періодизації та етапів щодо становлення і розвитку інституціональних основ приватного сектору в Україні (табл.1).

Таблиця 1.

Етапи становлення і розвитку інституціональних засад приватного сектору в
Україні [43]

	Характеристика етапу
<i>Перший етап (1991-1996 рр.)</i>	Початок етапу пов'язаний із проголошенням Україною самостійної незалежної держави, що є першоосною формування державної політики і становлення інституціональних аспектів регулювання у сфері підприємницької діяльності приватного сектору. Закінчення етапу пов'язуємо з прийняттям Конституції України, положення, якої остаточно сформували інституціональну основу для здійснення підприємницької діяльності в приватному секторі. За період даного етапу було прийнято велику кількість основних законів, які стали нормативним підґрунтям для започаткування підприємницької діяльності в приватному секторі в Україні, надали можливість бажаючим особам займатися такою діяльністю та реалізувати свої наміри. <i>Закон України «Про підприємництво»; Закон України «Про підприємства в Україні»; Закон України «Про систему оподаткування»; Закон України «Про приватизацію майна державних підприємств»; Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності»; Постанова КМУ «Про Програму державної підтримки підприємництва в Україні»; Постанова КМУ «Про Український фонд підтримки підприємництва»; Конституція України.</i> Однак законодавчим актам прийнятим у цей період характерна недосконалість, суперечність та непослідовність в регулюванні підприємницьких відносин в приватному секторі. На їх якість, в першу чергу, вплинули необхідність їх швидкого прийняття, відсутність відповідного досвіду інших успішних країн.
<i>Другий етап (1996-2003 рр.)</i>	Початок етапу характеризується закріпленням принципу свободи підприємництва в приватному секторі на конституційному рівні, а також подальшим формуванням та удосконаленням законодавчої бази у сфері підприємницької діяльності, в тому числі закріпленням загальних засад державного регулювання підприємництва в приватному секторі, запровадженням дозвільної системи підприємницької діяльності, а також визначення основних принципів політики дерегулювання. Відбувається подальший розвиток правових засад для здійснення державної регуляторної політики, державної підтримки суб'єктів підприємництва та ліцензування підприємницької діяльності.
<i>Третій етап (2003 р. До 2012 р.)</i>	Прийняття ЦК України і ГК України, подальше системне регулювання підприємництва приватного сектору. Створення сучасної системи державної реєстрації суб'єктів приватного сектору. Зосередження уваги на регламентації провадження малих, середніх та великих приватних бізнес структур. Етап характеризується системністю та динамічністю в своєму розвитку. З іншого боку, динамізм сприяв негативним факторам, оскільки створював певну «зарегульованість» соціальних відносин у сфері підприємництва приватного сектору.
<i>Четвертий етап (2012 р. до 2014 р.)</i>	Початок етапу пояснюється започаткуванням функціонування нових інституціональних механізмів підтримки суб'єктів приватного бізнесу. Закінчення етапу зумовлюється офіційним визнанням необхідності та

	запуском інтеграційних та адаптаційних процесів у сфері підприємницької діяльності приватного сектору до загальноєвропейських норм. Етап характеризується формуванням основ для запровадження в Україні європейських підходів щодо регулювання приватного бізнесу, зменшення адміністративного тиску на суб'єктів приватного бізнесу, спрощення системи отримання дозвільних документів, спрощення системи отримання ліцензій.
П'ятий етап (з 2014 р. і дотепер)	Початок етапу пов'язаний з офіційним затвердженням Угоди про асоціацію. На вказаному етапі активно продовжується реформування законодавства у сфері підприємницької діяльності приватного сектору щодо її упорядкування та дерегуляції. Також вказаний етап характеризується певними змінами в інституціональному середовищі у зв'язку з війною. З іншого боку, етап характеризується відсутністю системного підходу у державному регулюванні, фрагментарністю регламентації, відсутності єдиної стратегії подальшого розвитку підприємництва приватного сектору та подекуди ігнорування інтересів та запитів самих суб'єктів приватного бізнесу.

Центральним органом, який забезпечував формування та реалізацію державної політики у сфері розвитку та підтримки підприємництва з 1997 р. був Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва. Головне завдання цього органу – формування підприємницької політики у сфері приватного бізнесу, узагальнення практики застосування законодавства з питань підприємницької діяльності, опрацювання пропозицій, спрямованих на його вдосконалення. Згодом даний комітет був ліквідований. У 2011 р. була створена державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємств, як центральний орган виконавчої влади України. Згодом ця служба була реорганізована шляхом перетворення в Державну регуляторну службу України (ДРС) (2014 р.). Наразі в Україні створено значну кількість громадських організацій, які мають на меті сприяння підприємству в приватному секторі економіки.

Так, як показала практика органи державної влади можуть створювати як позитивні, так і негативні умови для розвитку приватного бізнесу, формуючи нормативно-правове поле та забезпечуючи його реалізацію на практиці. В даному випадку ми згодні з думкою Л.Д. Оліфіренко, яка вважає що головною загрозою для національної економіки є неефективне державне регулювання та

механізми взаємодії держави і підприємців, тобто неефективні інститути та інституціональні зміни.

За таких умов головним аспектом підвищення результативності функціонування національної економіки є належне регулювання державою інституціональних змін. Погоджуємось з твердженням Т. Веблена, що розвиток економіки – це результат зміни інститутів.

Іншими словами, трансформаційні процеси в економіці держави супроводжуються зміною її інститутів. Досвід інших країн доводить визначальну роль державного регулювання інституціональних змін.

Отже, можна зробити висновок, що приватний сектор грає важливу роль у стабілізації економіки та створенні робочих місць. Становлення та розвиток інституціональних особливостей в Україні відображає шлях країни до ринкової економіки та характеризує вплив різних політичних, економічних та соціокультурних факторів на бізнес-середовище. Від розуміння цього питання залежить пояснення багатьох проблем сучасної економічної ситуації в країні.

Висновок до 2 розділу

Проведене дослідження становлення системи державного регулювання приватного сектору України дало змогу отримати низку результатів і сформулювати такі висновки:

1. Обґрунтовано, що в процесі еволюції підприємництва у приватному секторі, за безпосереднього впливу держави, сформувалася економіка ринкового типу, характерна для сучасних розвинутих держав. В даний час у всіх розвинених країнах державне регулювання у тих чи інших формах, масштабах є найважливішим елементом економіки. При цьому форми впливу різні залежно від історичних традицій країни, умов розвитку економіки, національних особливостей.

2. Виявлено, що державне регулювання приватного сектору економіки в зарубіжних країнах займає ключову і вагому роль. Показано, що у майже кожній країні існують як спільні тенденції розвитку взаємовідносин між

державою та приватним сектором економіки так і відмінності у ролі, які в основному проявляються не скільки в ступені державного регулювання, а стільки у засобах, які використовуються для його здійснення. Встановлено, що досвід західних країн демонструє значні обсяги державного фінансування приватного сектору, відсутність податкового тягара для малих підприємств. Показано, що основними елементами системи державного регулювання приватного сектору економіки є: по-перше, прогнозування, планування й програмування соціально-економічного розвитку, які полягають у визначенні стратегічних напрямів дій для всіх учасників економічного процесу, в тому числі і суб'єктів приватного бізнесу; по-друге антимонопольно-конкурентна політика, яка є умовою підтримки приватного бізнесу та розвитку здорових конкурентних відносин між його суб'єктами; по-третє, податкова та інвестиційна політика, яка стимулює та підтримує розвиток виробництва взагалі, а значить і підприємництва зокрема; по четверте, інноваційна політика та стимулювання НДДКР, що сприяє підвищенню ефективності виробництва та конкурентоспроможності всієї економіки.

3. Встановлено, що приватний сектор в Україні почав формуватися з 1986 у формі кооперативів. З проголошенням незалежності відкрилися нові можливості для підприємництва та розвитку приватного бізнесу. В той час приватний сектор в основному існував у формі сімейних підприємств і малих бізнесів. Досліджено еволюцію становлення нормативно-правового забезпечення приватного сектору економіки та розкрито періодизацію розвитку державного регулювання приватного сектору в Україні.

4. Обґрунтовано, що приватний сектор України переживає нові виклики і можливості. З одного боку, існують проблеми корупції, бюрократії та недостатньої правової стабільності, що ускладнюють бізнес-середовище. З іншого боку, уряд вживає заходів для полегшення умов для підприємництва, спрощення податкової системи та покращення доступу до кредитів.

РОЗДІЛ 3. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИВАТНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

3.1. Тенденції деформаційних процесів у державному регулюванні приватного сектору у сучасній Україні

Однією з важливих та актуальних задач на поточному етапі реформування національної економіки в Україні є вивчення та оцінка тенденцій деформаційних процесів у державному регулюванні приватного сектору у сучасній Україні. Суттєві трансформації, які відбувалися за останні роки, а також складна макроекономічна ситуація, спричинена політичною нестабільністю та військовим конфліктом, гостро поставили перед національною економікою завдання підвищення конкурентоспроможності та забезпечення стійкого економічного зростання.

На сьогодні вплив держави на економіку України, з одного боку, доволі значний, а з іншого – недостатньо ефективний. Тому необхідність визначення оптимального ступеня державного регуляторного впливу на розвиток підприємництва приватного сектору економіки є тим, щоб, з одного боку, забезпечити ефективне функціонування та отримання прибутків, а з іншого – створити передумови для збалансованого зростання економіки країни [45]. Слід погодитися із тим, що до сьогоднішнього дня не створено ефективної системи регулювання економічної політики та не розроблено відповідної стратегії розвитку.

Дослідниками неодноразово наголошувалося про необхідність ґрунтовного перегляду засад формування державної економічної політики і внесення кардинальних змін у механізм її реалізації. У національній доповіді про соціально-економічний стан української держави, зазначено, що з відновленням незалежності Україна отримала шанс досить швидко перетворитися у розвинуту країну Центральної та Східної Європи.

Необхідними передумовами економічних зрушень мали стати розбудова ефективної системи державного регулювання, формування дієздатного і відповідального політичного класу, створення нової якості влади. Тільки на такій основі могла утвердитись легітимність влади, сформуватися суспільна атмосфера, сприятлива для модернізації країни. Однак, минулі роки незалежності України не були використані для реструктуризації економіки та переведення її на інвестиційно-інноваційний шлях розвитку. Окремі спроби ставити та розв'язувати такі завдання наштовхувалися на приватні інтереси і губилися в загальному непорядкованому суперечливому русі. Головною причиною неефективності суспільних змін стала спотворена система політичної влади з домінуванням груп впливу і конкурентною боротьбою між ними, перетворенням державних органів на засіб отримання специфічної ренти. Такий характер організації влади спричинив вибух корупції, поширення тіньових процесів в економіці й управлінні, спровокував фундаментальне руйнування ціннісної структури українського суспільства [46].

У подальшому В. Геєць відзначив поглиблення кризових явищ в українській економіці останніх років і погіршення деструктивної соціально-економічної динаміки, подолання якої потребує переходу до реконструктивного типу економічного розвитку. Дослідник зазначає, що реконструктивний тип економічного розвитку потребує суспільного і економічного прогресу і стає можливим у разі, якщо існують інституційні спроможності розв'язати суперечності у трикутнику «суспільство – держава – економіка» [47].

Відповідно до твердження Ю. Кіндзерського, внаслідок «зрощування» олігархічного бізнесу з державою управлінським апаратом та підпорядкування діяльності останнього інтересам першого, система державного управління радянського зразка не була демонтована, а лише модифікувалася з адміністративно-планової у адміністративно-олігархічну, що в принципі не відповідає завданням соціально-орієнтованого розвитку економіки і виробництва. Дослідником доведено, що така система управління несе низку загроз як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Серед внутрішніх –

перманентна гостра політична, економічна та воєнна боротьба олігархічних кланів за державну владу. Зовнішніми загрозами є проникнення в країну іноземних транснаціональних компаній, які у своїй діяльності часто переслідують не тільки економічні, але і політичні цілі керівництва країн свого походження. У такому випадку подолання деіндустріалізації промисловості в інтересах суспільства не відбувається [48].

У результаті «варварської» приватизації, зростання корупції та олігархізації, некомпетентного управління соціально-економічними реформами в країні, Україна втратила свій потужніший науково-виробничий потенціал промислових підприємств і наукових комплексів. Результатом стало зменшення бюджетних надходжень, зникли перспективи конкурентоспроможності і настала повна технологічна деградація. Як наслідок – деіндустріалізація всіх сфер економіки країни. Технологічний занепад зробив Україну надзвичайно вразливою до глобальних економічних потрясінь і відповідно, залежною від кредитної підтримки міжнародних фінансових інституцій [49].

Через обмеженість фінансових ресурсів підприємств приватного сектору та відсутність державної підтримки інноваційних розробок в країні, а також платоспроможного попиту діяльність ряду стратегічно важливих науково-дослідних та інноваційних установ була зупинена. Наразі проблема відтоку інтелектуального потенціалу набула масштабів лиха для української науки: в пошуках кращих умов життя з країни емігрують висококваліфіковані науковці, інженери і талановита українська молодь. Це тільки підтверджує те, що криза в Україні є наслідком провалу державної регуляторної політики економічного розвитку.

У контексті дослідження тенденцій деформаційних процесів у державному регулюванні приватного сектору у сучасній Україні, досить показового характеру набувають результати оцінки Індексу глобальної конкурентоспроможності за методологією Міжнародного інституту управлінського розвитку у Швейцарії (Institute of Management Development).

Рейтинг складається на основі понад 330 критеріїв, що характеризують економічну діяльність країни за чотирма основними аспектами:

- економічна ситуація;
- ефективність уряду;
- стан бізнес-середовища;
- рівень розвитку інфраструктури.

Динаміка позицій України представлена у табл. 2. Так, у глобальному рейтингу конкурентоспроможності 2022 р. Україна посіла 57 місце.

Таблиця 2.

Місце України в рейтингу глобальної конкурентоспроможності України

Рік	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Україна	57	57	56	49	49	60	59	60	59	54	55	54	57

(на основі методології Міжнародного інституту управлінського розвитку, Швейцарія) [50].

Доволі часто вагомим фактором, що заважає рухові нашої держави до вищих щаблів рейтингу, називають незначні досягнення щодо ефективності діяльності органів державної влади [50].

Всесвітній банк включно до 2020 р. здійснював оцінювання активності та сприятливості ведення бізнесу за допомогою комплексного показника – Індексу легкості ведення бізнесу (Doing Business Index), який складався з 10 субіндексів. Останній звіт Світового банку «Doing Business 2020» висвітлює результати досліджень свободи ведення бізнесу серед 190 країн світу. Метою цього рейтингу є аналіз стану ділової активності у країні, ідентифікація легкості започаткування власного бізнесу та його розвитку у національній економіці. Рейтинг України за індексом Doing Business наведено в табл 3.

Таблиця 3

**Позиції України у глобальному рейтингу легкості ведення бізнесу
«Doing Business» протягом 2010-2020 рр.**

	Роки										
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Глобальний рейтинг легкості ведення бізнесу	142	145	152	137	112	96	83	80	76	71	64

Аналіз наведених даних дозволяє зробити висновок, що протягом 2017-2020 рр. спостерігається підвищення позицій України у рейтингу «Doing Business». Основними змінами у 2018 р., що вплинули на легкість ведення бізнесу та сприяли підвищенню місця України стало спрощення процедур одержання дозволів на будівництво, спрощення умов міжнародної торгівлі, а також спрощення доступу до кредитної інформації на основі створення державного кредитного реєстру у НБУ. Однак Україна втратила позиції за показниками оподаткування, забезпечення виконання контрактів та легкості реєстрації бізнесу.

Вагомого значення набуває той факт, що Україна займає одну з найнижчих позицій в рейтингу серед країн пострадянського простору.

На сьогоднішній день функціонування приватного сектору економіки України відбувається під впливом низки суперечливих чинників зовнішнього характеру, таких як загострення глобальної конкуренції, недосконалість національного законодавства у сфері підприємницької діяльності, посилення адміністративного та регулятивного тиску держави на діяльність суб'єктів підприємництва, ускладнення податкової системи та посилення податкового навантаження, погіршення інвестиційного клімату та ускладнення доступу до фінансових ресурсів, що значно обмежує перспективи формування та реалізації їх потенціалу як базису економічного зростання держави, воєнний конфлікт.

Внаслідок впливу сукупності факторів деструктивного характеру спостерігається поступове руйнування підприємницького сектору, яке виражається, насамперед, у скороченні кількості суб'єктів підприємницької діяльності, зниженні обсягів виробництва та реалізації продукції підприємствами, погіршенні їх фінансово-економічного становища і збільшенні числа неплатоспроможних підприємств, зменшенні чисельності зайнятих працівників у сфері підприємництва та величини відрахувань на соціальні заходи, скороченні розміру сплачених податків до державного бюджету тощо.

Як ми бачимо на рис. 1 питома вага приватного сектору економіки України за 2013-2020 рр. має тенденцію до збільшення. Що стосується державного сектору, то за даними Департаменту політики власності Міністерства економіки України на лютий 2024 р. Україні налічувалося 3116 державних підприємств. З них працюючі – 854 підприємства (27 %) , ті, що приносять прибуток – 475 (15 %), не працюють 1736 (56 %), 526 (17 %) – не звітують про свою діяльність [51].

Рис. 1. Питома вага приватного сектору економіки України за 2013-2020 рр., %

Складено автором на основі: [52].

Враховуючи, що загальна питома вага приватного сектору з 2017 по 2020 рр. мала тенденцію до збільшення, однак, на відміну від зарубіжних країн, вітчизняний приватний сектор економіки отримує обмежене фінансування. За словами Світового банку, така обставина гальмується суперечливими реформами та нездатністю системи впливати на трансформацію і постртрансформацію економіки України у нову якість, нову модель стійкого зростання.

Дослідження динаміки фізичних осіб – підприємців (ФОП) України вказує на наявність різнонаправлених трендів у 2012-2022 рр. при загальному зменшенні кількості ФОП. Наведена динаміка також вказує на те, що дослідження відбувалось під впливом негативних змін у податковій та законодавчій системах країни.

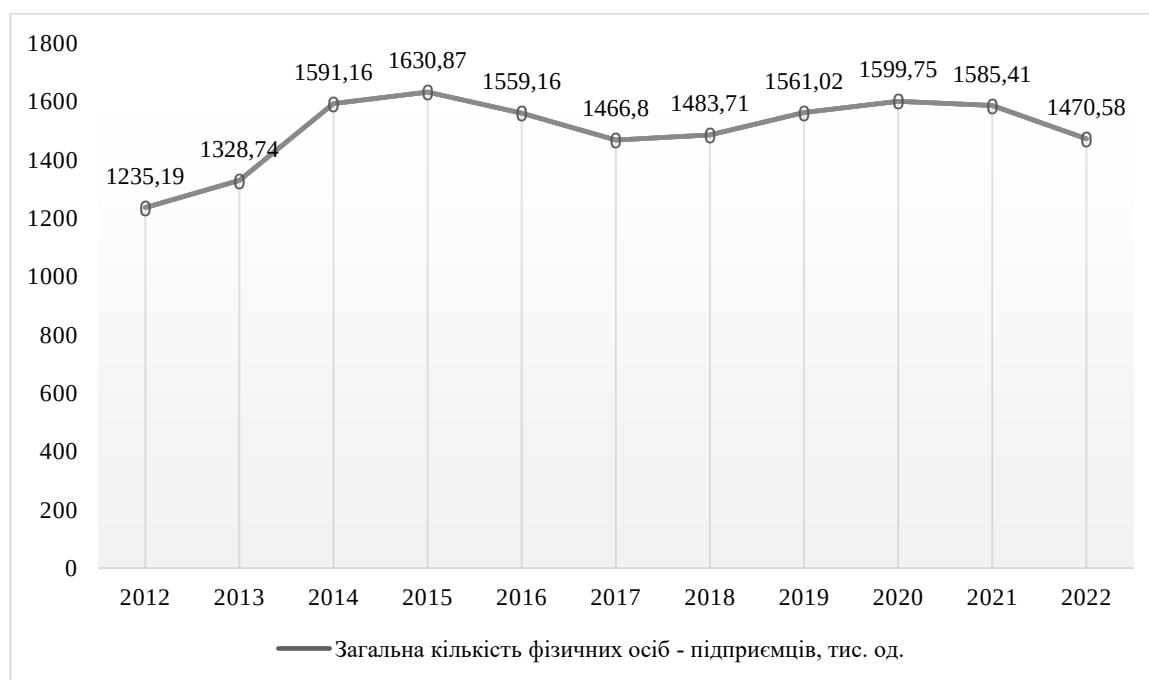

Рис. 2. Динаміка фізичних осіб – підприємців України протягом 2012 – 2022 рр, тис. од.

Складено автором на основі: [53].

Станом на 29 грудня 2023 р. в Україні було зафіксовано 304 048 нових реєстрацій ФОП (найпопулярнішими стали: роздрібна торгівля, ІТ, надання

інших індивідуальних послуг (перукарні, салони краси), оптова торгівля, діяльність із забезпечення стравами та напоями). Таким чином, кількість нових приватних суб'єктів бізнесу перевищила показники 2021 року на 7% [54].

На відміну від ФОП, нові компанії не сягли показників, що були до початку повномасштабного вторгнення. Їх було зареєстровано у 2023 р. – 37297 нових компаній. Це на третину менше, ніж у 2021 р. – 56 267 нових бізнесів.

Аналіз показав, що з початком повномасштабного вторгнення країни-агресора на територію України, більшість підприємців тимчасово призупинили свою діяльність. Проблемним питанням стало пристосування українського законодавства до реалії сьогодення, так як в воєнний час деякі обов'язки підприємців так і функції самої держави в сфері регулювання господарської діяльності неможливо реалізовувати та необхідно було знайти механізми вирішення даної проблеми.

З перших днів війни державні органи призупинили свою діяльність в сфері проведення податкового контролю, виконання реєстраційних функцій, ліцензування, видачі дозволів тощо. Таке рішення чим поставило діяльність підприємців приватного сектору під питання, оскільки у останніх не було чіткого розуміння як вести свій бізнес в умовах воєнного стану.

Ще однією проблемою, яка торкнулась кожного підприємця приватного сектору стало оподаткування. В умовах воєнного стану, коли існують ризики того, що прибуток можна й не отримати та знищення майна підприємців, можливості окупації населених пунктів, де останні провадять свою діяльність, сплата податків ставала підставою припинення діяльності фізичних осіб-підприємців.

Для держави постало питання розробити та запровадити механізми, які б дозволили сприяти діяльності приватного бізнесу, особливого малого та середнього в сьогоденнішніх реаліях.

Протягом місяця з початку війни були розроблені законодавчими та виконавчими органами нормативно-правових актів, які мали би вирішити вищевказані питання. Таким чином, була запроваджена система дерегуляції.

Політика дерегуляції пов'язана з комплексом заходів, спрямованих на модернізацію реєстраційної системи, суттєве спрощення дозвільної та ліцензійної систем, полегшення контрольно-перевірочної діяльності, а також удосконалення податкового адміністрування [55, с. 60]. На деякий час були зупинені всі податкові перевірки.

У період воєнного стану перша та друга група спрощеної системи оподаткування має право не сплачувати єдиний податок в період з 01.04.2022 до припинення або скасування воєнного стану. Такі правила стосувалися також і третьої групи оподаткування, проте було доповнення. Законом передбачалось, що з 1 квітня 2022 року фізична особа-підприємець, у якої дохід не перевищував десять мільярдів доларів протягом минулого календарного року дохід, мають право перейти на сплату єдиного податку за процентною ставкою 2%. В даній групі оподаткування підприємець звільняється від сплати податку на додану вартість.

Таким чином, нововведення полегшили діяльність фізичних осіб-підприємців, стимулювали веденню бізнесу за таких умов, а також знизили тиск на державні органи влади в сфері контролю та нагляду за господарською діяльністю підприємців.

Однак, уже з 1 серпня 2023 року були введені зміни, які знову призвели до регуляції підприємницької діяльності приватного сектору. Були скасовані більшість податкових пільг, введених на період дії воєнного стану. Повернулася й довоєнна система оподаткування з деякими невеликими особливостями.

На кінець 2023 року приватний сектор економіки отримав від міжнародних партнерів понад 4 млрд євро підтримки, програми якої затверджені впродовж останніх років та є діючими на сьогодні. Майже 60% підтримки – пряме фінансування через банківську систему та напряду компаніям реального сектору економіки [56].

За результатами опитування приватний сектор економіки вказує на негативні фактори, які заважають відновленню та розвитку підприємницької діяльності. Серед них: непрогнозованість розвитку ситуації і дій держави,

відсутність достатньої кількості платоспроможних клієнтів, посилення тиску силовиків та контролерів, брак кваліфікованої робочої сили, відсутність доступу до фінансового ресурсу для поповнення обігових коштів та реалізації проєктів розвитку. Серед пріоритетних реформ бізнес виділяє боротьбу з корупцією, податкову та судову реформи, покращення доступу до фінансових ресурсів (табл. 4).

Таблиця 4

Фактори, які заважають відновлюватися бізнесу [57]

Непрогнозованість розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку	53,6%
Відсутність достатньої кількості платоспроможних клієнтів	51,7%
Непередбачувані дії держави, що можуть погіршити стан бізнесу	42,3%
Відсутність достатньої кількості кваліфікованих працівників	32,4%
Відсутність достатнього капіталу	31,6%
Перешкоди з боку регуляторних та фіскальних органів	26,8%
Високі податки та збори	26,8%

Також ускладнились взаємовідносини приватного сектору із органами влади. Це призвело до таких проблем як, блокування податкових накладних, затримка з логістикою на кордоні, зловживання представниками влади регуляторними нормами, необґрунтована відмова від видачі дозволів тощо [58].

С. Вітвіцький зазначає, що в цілому закони та підзаконні акти зазнають постійних змін, а також суперечать один одному, через відмінності в поглядах на ті чи інші питання. Дослідник підкреслює, що це значно ускладнює можливості фізичних та юридичних осіб правильно орієнтуватися у чинному законодавстві, створює конфліктні ситуації у сфері застосування норм права. Окремі нормативні акти у сфері розвитку підприємництва приватного сектора економіки мають зворотну силу [59].

Американський фонд «1841» опублікував рейтинг країн з найбільш «пекельними» податковими системами Tax Hells Index 2023 («Податкове пекло 2023»). Однак даний рейтинг був складений за результатами діяльності країн у 2021 р. Україна зайняла в даному рейтингу четверте місце. Передують Білорусь, Венесуела і Аргентина. При складанні рейтингу експерти враховували сукупне

податкове навантаження, боргове навантаження, сукупний державний борг до ВВП, різницю між державними витратами та доходами (у % ВВП).

При визначенні показників рейтингу також були враховані якісні параметри, зокрема, якість управління. Воно, на думку експертів, враховує підзвітність влади, верховенство права в державі, якість регуляторної політики, політичну стабільність, ефективність держави, корупційні ризики [60].

Дійсно, що податкове навантаження на приватний сектор економіки в Україні сьогодні вже на рівні таких розвинених країн як Норвегія, Нідерланди, Німеччина – близько 40%. Однак Україна відноситься до країн, що розвиваються, а даним країнам характерний інший розмір податкового навантаження (Китай –15%, Туреччина – 23 %). Частина суб'єктів приватного бізнесу не витримує податкового тиску і щоб не збанкрутувати переходить у тінь. Щоб зібрати необхідні податки, держава розподіляє податковий тягар на тих, хто продовжує працювати офіційно. Іншими словами податковий тиск кратно зростає. Далі ще певна кількість приватного бізнесу переходить у тінь. І так по спіралі вниз. Такі ж справи і з адміністративним тиском і регуляторною політикою. Черезмірний тиск призводить до того, що приватний бізнес переходить у тінь. Таким чином посилюється регулювання тих суб'єктів приватного сектору, які залишилися. Результатом є те, що на ринку залишаються монополії, фінансово-промислові групи, які отримують надприбутки і офіційно не платять податки за рахунок політичного лобізму, а також державні підприємства. Останнім нікуди йти. Всі інші переходять у тінь, або банкрутують.

За думкою Т. Васильціва недоліками системи державного регулювання приватного сектора економіки України є не викорінені практика прямого втручання представників органів адміністративної державної влади у діяльність приватного бізнесу (йдеться про надмірну кількість та тривалість перевірок, їх позаплановість, перевищення повноважень посадовими особами); механізм державних закупівель функціонує із значними недоліками; висока корупція в органах державної влади і місцевого самоврядування та надмірне податкове навантаження; недостатня ефективність регуляторної політики органів

державного управління у більшості регіонів через її неповну відповідність принципам прозорості, підзвітності, громадської активності; обрані на загальнодержавному рівні заходи з реформування засад регуляторних відносин на місцевому рівні не виконуються або виконуються формально; фінансові ресурси, призначені для фінансування заходів, передбачених програмами підтримки підприємництва приватного сектору в Україні, є вкрай мізерними, інституційна інфраструктура забезпечення економічної безпеки в Україні не сформованою та недостатньою [61].

Таким чином, узагальнюючи результати проведеного дослідження, варто зазначити про слабку підтримку з боку державних інституцій сприятливого підприємницького середовища приватного сектору. Тенденції деформаційних процесів у державному регулюванні приватного сектору у сучасній Україні негативно впливають на ефективність реалізації політики у цій сфері. Подолання негативних тенденцій та формування якісно нового підходу до впровадження державної політики у сфері підприємництва приватного сектору України потребує удосконалення теоретико-методологічного базису і розроблення інструментарію її реалізації, що стане запорукою формування сприятливого бізнес-клімату для забезпечення розвитку суб'єктів приватного сектору економіки України.

3.2. Основні напрямки удосконалення механізму державного регулювання приватного сектору економіки України

Механізм державного регулювання приватного сектору економіки представляє собою систему заходів, розроблених державою з урахуванням вимог та інтересів суб'єктів приватного сектору.

Удосконалення механізму державного регулювання приватного сектору економіки України може включати в себе різні напрямки, які спрямовані на стимулювання ефективного функціонування ринку, підвищення конкурентоспроможності підприємств, заохочення інвестицій та розвитку бізнес-середовища.

Основними напрямками можуть стати:

1. Легалізація та дерегуляція. Спрощення та уточнення правового середовища для бізнесу, зменшення бюрократичних бар'єрів та введення прозорих та передбачуваних правил гри сприяють розвитку підприємництва та залученню інвестицій.
2. Підтримка малих та середніх підприємств (МСП). Розробка та впровадження програм і заходів, спрямованих на підтримку МСП, таких як фінансова підтримка, консультації, навчання та розвиток інфраструктури для їх розвитку.
3. Фінансова політика. Розробка ефективної фінансової політики, яка буде сприяти доступності фінансування для підприємств за допомогою кредитування, інвестиційних фондів, венчурного капіталу тощо.
4. Розвиток інфраструктури. Інвестування у розвиток та модернізацію транспортної, енергетичної та інформаційно-комунікаційної інфраструктури буде сприяти збільшенню продуктивності та зниженню витрат для підприємств.
5. Інноваційна політика. Створення сприятливих умов для інноваційного розвитку бізнесу шляхом підтримки досліджень та розвитку, стимулювання технологічних стартапів та впровадження передових технологій у виробництво.
6. Захист прав власності та боротьба з корупцією. Зміцнення правової системи для захисту прав власності, боротьба з корупцією та забезпечення прав чесної конкуренції.

Вищезазначені напрямки можуть бути реалізовані через комплексні заходи державної політики, спрямовані на створення сприятливого та конкурентоспроможного середовища для розвитку приватного сектору економіки України.

Можна запропонувати певний комплекс заходів щодо підвищення ефективності механізму державного регулювання приватного сектору економіки України (рис 3).

Рис. 3. Напрямки удосконалення механізму державного регулювання приватного сектору економіки

Реалізація вищезазначених механізмів дасть змогу підвищити ефективність державного регулювання приватного сектору економіки, проводити ефективну регіональну політику, забезпечити дійову координацію заходів місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій.

Таким чином, проведене дослідження свідчить про те що, важливими заходами щодо покращення бізнес-середовища є: удосконалення законодавства щодо спрощення процедури ведення бізнесу, залучення бізнес-спільноти до розробки та прийняття рішень щодо оптимізації регуляторного середовища; активне залучення цифрових інструментів; розвиток інфраструктури та логістики; розробка та впровадження стратегії розвитку бізнесу.

Також вважаємо, що Україні в умовах сьогодення необхідна така система координації монетарної політики, яка буде спрямовуватись на забезпечення стимулювання сталого розвитку підприємницької діяльності в приватному секторі у комплексі із заходами антиінфляційного спрямування.

Висновки до 3 розділу

Основні результати дослідження отримані у третьому розділі кваліфікаційної роботи включають:

1. На базі проведеного дослідження доведено наявність у сучасній Україні деяких тенденцій деформаційних процесів у державному регулюванні приватного сектору, які впливають на економічну стабільність та розвиток країни. Встановлено, що найбільш очевидними тенденціями є: корупція та недотримання законодавства, надмірні політичні втручання, непередбачуваність та непослідовність політики, нестабільність валютного ринку та фінансові кризи, недостатнє регулювання конкуренції. Зазначене підтверджується негативною динамікою низки індексів, що характеризують бізнес середовище.

2. Встановлено подолання негативних тенденцій та формування якісно нового підходу до впровадження державної політики у сфері підприємництва приватного сектора України потребує удосконалення теоретико-методологічного базису і розроблення інструментарію її реалізації, що стане запорукою формування сприятливого бізнес-клімату для забезпечення розвитку суб'єктів приватного сектору економіки України.

3. Основні напрямки удосконалення механізму можуть включати: покращення антикорупційних заходів, створення стабільного та прозорого правового середовища, розвиток системи контролю та нагляду (включаючи удосконалення механізмів аудиту, інспекцій та моніторингу відповідності законодавству та стандартам), підвищення ефективності регуляторних органів, запровадження стимулюючих заходів для бізнесу, розробка та впровадження програм підтримки та стимулювання приватного сектору, таких як податкові пільги для інвестицій, фінансова підтримка малих та середніх підприємств, а

також розвиток інфраструктури для бізнесу, розвиток консультаційних та діалогових механізмів. Зазначені напрямки можуть сприяти покращенню економічного клімату, підвищенню механізму ефективності державного регулювання приватного сектору України, збільшенню конкурентоспроможності та привабливості для інвесторів у приватний сектор економіки України. Запропоновано певний комплекс заходів щодо підвищення ефективності механізму державного регулювання приватного сектору економіки України. Реалізація механізмів дасть змогу проводити ефективну регіональну політику, забезпечити дійову координацію заходів місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження отримано нові науково обґрунтовані результати, які в сукупності вирішують актуальне науково-прикладне завдання щодо удосконалення механізму державного регулювання приватного сектору в конкретно-історичних умовах розвитку економіки України.

У результаті проведеного дослідження сформульовано такі висновки:

1. На основі теоретичного узагальнення підходів економічної літератури визначено, що приватний сектор – це частина економічної системи, яка включає в себе підприємства, організації та інші суб'єкти господарювання, які виробляють переважну частину товарів необхідних суспільству. Метою функціонування приватного сектору є отримання прибутку чи збільшення особистого доходу.

2. Встановлено, що для усунення суперечностей між економічною-та соціальною-політичною значущістю приватного сектора економіки і низькою ймовірністю подолання проблем його розвитку з використанням виключно ринкових механізмів необхідне запровадження дієвої системи державного регулювання приватного сектору економіки. Державне регулювання повинно створювати те середовище, в якому діють підприємці, забезпечуючи справедливу конкуренцію, захист прав споживачів, виконання договірних зобов'язань, що є суттєвими для діяльності приватних власників.

3. Окреслено, що функції, інструменти, напрямки та методи державного регулювання приватного сектору в цілому обумовлені тією парадигмою, яка має пріоритет у суспільстві та науці. На основі проведеного аналізу показано, що в цілому основними функціями державного регулювання приватного сектору є: законодавча функція, наглядова функція, стимулююча функція та регулююча. Зазначені функції допомагають забезпечити стабільність, ефективність та конкурентоспроможність приватного сектору, що сприяє економічному зростанню та підвищенню рівня життя громадян. Напрямки державного регулювання приватного сектору економіки включають законодавче

забезпечення, податкову та грошово-кредитну політику, визначення соціальних норм функціонування приватних підприємств, залучення приватного сектора до здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності тощо. Методи державного регулювання приватного сектора ґрунтуються на використанні ряду засобів та інструментів (важелів або регуляторів) державного регулювання.

4. Обґрунтовано, що у даний час у всіх розвинених країнах державне регулювання у тих чи інших формах, масштабах є найважливішим елементом економіки. При цьому форми впливу різні залежно від історичних традицій країни, умов розвитку економіки, національних особливостей. Встановлено, що досвід західних країн демонструє значні обсяги державного фінансування приватного сектору, відсутність податкового тягара для малих підприємств. Показано, що основними елементами системи державного регулювання приватного сектору економіки є: по-перше, прогнозування, планування й програмування соціально-економічного розвитку, які полягають у визначенні стратегічних напрямів дій для всіх учасників економічного процесу, в тому числі і суб'єктів приватного бізнесу; по-друге антимонопольно-конкурентна політика, яка є умовою підтримки приватного бізнесу та розвитку здорових конкурентних відносин між його суб'єктами; по-третє, податкова та інвестиційна політика, яка стимулює та підтримує розвиток виробництва взагалі, а значить і підприємництва зокрема; по четверте, інноваційна політика та стимулювання НДДКР, що сприяє підвищенню ефективності виробництва та конкурентоспроможності всієї економіки.

5. Встановлено, що приватний сектор в Україні почав формуватися з 1986 у формі кооперативів. З проголошенням незалежності відкрилися нові можливості для підприємництва та розвитку приватного бізнесу. Досліджено еволюцію становлення нормативно-правового забезпечення приватного сектору економіки та розкрито періодизацію розвитку державного регулювання приватного сектору в Україні.

6. Виявлено, що приватний сектор України переживає нові виклики і можливості. З одного боку, існують проблеми корупції, бюрократії та

недостатньої правової стабільності, що ускладнюють бізнес-середовище. З іншого боку, уряд вживає заходів для полегшення умов для підприємництва, спрощення податкової системи та покращення доступу до кредитів.

7. На базі проведеного дослідження доведено наявність у сучасній Україні деяких тенденцій деформаційних процесів у державному регулюванні приватного сектору, які впливають на економічну стабільність та розвиток країни. Встановлено, що подолання негативних тенденцій та формування якісно нового підходу до впровадження державної політики у сфері підприємництва приватного сектора України потребує удосконалення теоретико-методологічного базису і розроблення інструментарію її реалізації, що стане запорукою формування сприятливого бізнес-клімату для забезпечення розвитку суб'єктів приватного сектору економіки України.

8. Виділено головні напрямки удосконалення механізму, які включають: покращення антикорупційних заходів, створення стабільного та прозорого правового середовища, розвиток системи контролю та нагляду (включаючи удосконалення механізмів аудиту, інспекцій та моніторингу відповідності законодавству та стандартам), підвищення ефективності регуляторних органів, запровадження стимулюючих заходів для бізнесу, розробка та впровадження програм підтримки та стимулювання приватного сектору, таких як податкові пільги для інвестицій, фінансова підтримка малих та середніх підприємств, а також розвиток інфраструктури для бізнесу, розвиток консультаційних та діалогових механізмів. Зазначені напрямки можуть сприяти покращенню економічного клімату, підвищенню механізму ефективності державного регулювання приватного сектору України, збільшенню конкурентоспроможності та привабливості для інвесторів у приватний сектор економіки України.

9. Запропоновано певний комплекс заходів щодо підвищення ефективності механізму державного регулювання приватного сектору економіки України. Реалізація механізмів дасть змогу проводити ефективну регіональну

політику, забезпечити дійову координацію заходів місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Історія економічних учень: підручник / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка ; за ред. В. Д. Базилевича. Київ : Знання, 2004. 1300 с.
2. Гудзеляк І., Гудзеляк А., Приватний сектор і розвиток підприємництва в Україні. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2024. № 11. С. 99-105.
3. Бодров В. Г. Державне регулювання економіки та економічна політика : навч. посіб. / В. Г. Бодров, О. М. Сафронова, Н. І. Балдич. Київ : Академвидав, 2010. 520 с.
4. Беляєв О.О., Бебело А.С., Комяков О.М. Держава і перехідна економіка: механізм взаємодії: монографія. Київ : КНЕУ, 2003. 190 с.
5. Осіпова А. А. Аналіз результативності державної підтримки сільськогосподарського виробництва в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2020. Вип. 38. С. 37-41. URL: <http://ejournal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/646/637>
6. Djakona A., Kholiavko N., Dubyna M., Zhavoronok A., Fedyshyn M. Educational dominant of the information economy development: a case of Latvia for Ukraine. *Economic Annals-XXI*. Vol. 192(7-8(2)). P. 108-124.
7. Ткачук В. А., Мірошніченко О. В. Методологічні основи державного регулювання. *Агросвіт*. 2015. № 5-6. С. 47-52. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/5-6_2021/8.pdf
8. Кравченко О. М. Теоретичні підходи до визначення поняття «механізм державного управління». *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2009. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/index.php>
9. Чередниченко Г.А. Механізм державного регулювання підприємницької діяльності в Україні та напрямки його вдосконалення. *Economics and management: problems of science and practice: Collection of scientific articles*. Nürnberg: Verlag SWG imex GmbH. 2014. Vol. 1. P. 162–167. URL: space.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3057/1/

10. Криштоф Н. Сприяння розвитку малого та середнього підприємництва в Україні: роль держави. *Вісник НАДУ при Президентові України (Серія «Державне управління»)*. № 2. С. 42-47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnaddy_2017_2_8
11. Безугла Л.С. Механізми державного регулювання підприємницької діяльності в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. № 6. 2011. С. 89–92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2011_6_25
12. Назаркевич І. Б. Державне регулювання структурних змін в економіці України: проблеми та перспективи : монографія / І. Б. Назаркевич. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 356 с.
13. Зиза, О., Бадіца, А. Державне регулювання приватного сектору України. *Молодий вчений*. 2019. 1 (65), 450-454. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-1-65-104>
14. Зятіна Д. В. Удосконалення правового статусу відокремлених підрозділів іноземних юридичних осіб. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 93–98.
15. Михальська В.В. Державне регулювання механізму формування освітнього середовища для малого та середнього підприємництва: автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Національна академія держ. управління при Президентові України. Київ, 2007. 20 с.
16. Жаліло Я. А. Регулювання ринкової економіки: сучасний досвід розвинених країн. Київ : НІСД, 1996. 86 с.
17. Small Business Administration URL : <https://www.sba.gov/>
18. Біла І. С., Салатюк Н. М. Світовий досвід державного регулювання підприємництва. *Проблеми економіки*. 2014 № 1. С. 26-30. https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2014-1_0-pages-26_30.pdf
19. The Euratom Treaty Consolidated Version (Consolidated Version of the Treaty Establishing the European Atomic Energy Community). *Publishing office of the European Union*. March, 2010. P. 26. 112 p.

20. Ричка М. А., Шваюк Ю. Е. Регулювання підприємництва в Україні: досвід ЄС. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: економічні науки*. 2015. Вип. 11. Ч. 4. С.52-55. URL : <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/17493>
21. Корягіна Т. В. Зарубіжний досвід державного регулювання корпоративного сектора. *Економіка АПК*. 2010. 18. С. 43-49. URL : http://www.agrosvit.info/pdf/18_2010/10.pdf
22. Податок на прибуток компаній у Франції. URL : <https://take-profit.org/statistics/corporate-tax-rate/france/>
23. Сенишин О. С. Державне регулювання економіки : навч. посібник О. С. Сенишин, М. О. Горинь, О. О. Кундицький. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2014. 334 с.
24. Податки в Німеччині: все, що вам потрібно про них знати. URL : <https://neotax.eu/uk/blog/podatki-v-nimechchini-vse-sho-vam-potribno-pro-nikh-znati>
25. Про підприємництво : Закон України від 07 лютого 1991 р. № 698-XII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 14. Ст. 168.
26. Правові основи підприємницької діяльності : підруч. з навч. курс. «Комерційне право» / відп. ред В. І. Шаkun, П. В. Мельник. Київ : Правові джерела, 1997. 780 с.
27. Про власність : Закон України від 07 лютого 1991 р. № 697-XII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 20. Ст. 249.
28. Про підприємства в Українській РСР : Закон України від 27 березня 1991 р. № 888-XII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 24. Ст. 272.
29. Про господарські товариства : Закон України від 19 вересня 1991 р. № 1576-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 49. ст. 682.
30. Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію) : Закон України від 06 березня 1992 р. № 2171-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 24. Ст. 350.

31. Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності : Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2132-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 21. Ст. 296.

32. Конституція України : Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

33. Про державну підтримку малого підприємництва : Закон України від 19 жовтня 2000 р. № 2063-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 51-52. Ст. 447.

34. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, 19-20, 21-22. Ст. 144.

35. Податковий Кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755- VI. Із змінами та доповненнями, внесеними Законом України від 25.11.2018 р. № 2611-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

36. Про розвиток та державну підтримку малого та середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р. №4618-IV / / Відомості Верховної Ради України. 2013. №3. ст.23.

37. Про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода від 27 червня 2014 р. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Ст. 2125.

38. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. Офіційний вісник України. 2015. № 4. Ст. 8.

39. Проєкт стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва на період до 2027 року. URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/novini/proekt-strategii-vidnovlenna-stalogo-rozvitku-ta-cifrovoi-transformacii-malogo-ta-serednogo-pidpriemnictva-na-period-do-2027-roku>

40. Проєкт стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва на період до 2027 року.

URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/novini/proekt-strategii-vidnovlenna-stalogo-rozvitku-ta-cifrovoi-transformacii-malogo-ta-serednogo-pidpriemnictva-na-period-do-2027-roku>

41. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція) : Закон України від 12.02.2015 № 191-VIII URL:

https://ips.ligazakon.net/document/T150191?an=1&ed=2015_02_12~2Fan~2F37

42. Деякі питання дерегуляції господарської діяльності : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 березня 2019 р. № 367. 2019. Офіційний вісник України. № 36. Ст. 1260.

43. Дякуновський О. Є. Принцип «Спочатку думай про малих» як фактор впливу на розвиток підприємницької діяльності в Україні та Республіці Польща. Правове забезпечення соціально-економічного розвитку: стан та перспективи : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 35-річчю кафедри господарського права Донецького національного університету імені Василя Стуса (Вінниця, 11–12 жовтня 2019 р.). Вінниця : Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2019. С. 90–92.

44. Оліфіренко Л.Д. Механізми реалізації інституціональної політики держави у розвитку корпоративних структур промисловості. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2012. № 11. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=505>.

45. Мазій Н. Г. Принципи та механізми державного регулювання розвитку підприємництва. *Демократичне врядування*. 2011. Вип. 8. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2011_8_8

46. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь // За заг. ред. В.М. Гейця [та ін.]. Київ : НБЦ НБУВ 2009. 687 с.

47. Геєць В. М. Особливості взаємозв'язку економічних і політичних передумов реконструктивного розвитку економіки України. *Економіка України*. 2016. № 12 (661). С. 3-21.

48. Кіндзерський Ю.В. Деіндустріальний парадокс економічних трансформацій в Україні. *Український журнал прикладної економіки*. 2017. № 3. Т.2. С. 74-95.

49. Дикань В.Л., Корінь М.В. Державне регулювання промислового розвитку України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 61. С. 9-19.

50. IMD World Competitiveness online. URL: <https://worldcompetitiveness.imd.org/countryprofile/UA/wcy>

51. В Україні лише 15% державних підприємств є прибутковими https://biz.ligazakon.net/news/226721_v-ukran-lishe-15-derzhavnikh-pdprimstv-pributkovimi

52. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=UpravlinniaDerzhavnimSektoromEkonomikiIs&id=3f9cbf0b-24bf-48f8-8360-04d559e41d60&pageNumber=1>

53. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

54. Тарасовський Ю. Понад 300 000 нових ФОП відкрилося минулого року. Це більше показника довоєнного 2021-го. URL: <https://forbes.ua/news/ponad-300-000-novikh-fopiv-vidkrilosya-u-2023-rotsi-tse-bilshe-pokaznika-dovoennogo-2021-roku-08012024-18359>

55. Лесько О. Й., Глущенко Л. Д., Мещерякова Т. К. Дeregуляція підприємницької діяльності та покращення умов ведення бізнесу в Україні. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2016. № 1. С. 58–63

56. Діюча міжнародна підтримка українського приватного сектору складає понад 4 млрд євро. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/diucha-mizhnarodna-pidtrymka-ukrainskoho-pryvatnoho-sektoru-skladaie-ponad-4-mlrd-ievro>

57. Стан та перспективи малого й середнього бізнесу. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/12/11/707562/>

58. Center for Innovations Development, 2023. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування в січні 2023 року. URL: <https://cid.center/the-state-and-needs-of-business-at-war-results-of-the-january-2023-survey/>.

59. Вітвіцький С. С. Державний контроль у сфері ліцензійної діяльності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний університет внутрішніх справ. Харків, 2004. 178 с.

60. Україна потрапила до п'ятірки країн з найгіршою податковою системою у світі. <https://www.unian.ua/economics/finance/podatkovye-peklo-ukrajina-potrapila-do-p-yatirki-krajin-z-naygirshoyu-podatkovoyu-sistemoyu-u-sviti-12435264.html>

61. Васильців Т.Г. Удосконалення державного регулювання підприємницької діяльності в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2009. № 1 (10). С. 145-150